مؤسسة دار الفكر
Dar Al-Fiker Foudation
فنفني – إثيوبيا

IMAM AL- SHATIBI'S

Theory Of The Higher Objectives And Intents Of Islamic Law

Ahmad Al-Raysuni

የኢማሙ አል-ሻጢቢ የላቁ አላማወች ንድፈ-ሐሳብ እና በእስልምና ሕግ ላይ ያላቸውግንዛቤ

አዘጋጅ፡
አህመድ አል-ሬይሱኒ

ተርጓሚ፡
ዳር አል ፊክር ፋውንዴሽን

ፊንፊኔ- ኢትዮጵያ 2018

IMAM AL- SHATIBI'S THEORY OF THE HIGHER OBJECTIVES AND INTENTS OF ISLAMIC LAW

Prepared by:

AHMAD AL-RAYSUNI

የኢማሙ አል- ሻጢቢ የላቁ አላማወች ንድፈ-ሐሳብ እና በእስልምና ሕግ ላይ ያላችው ግንዛቤ

ተርጓሚ፡-

ዳር አልፍክር ፋውንዴሽን

የቅጂ መብት በህጋዊ መንገድ ለዳር አልፍክር ፋውንዴሽን የተጠበቀ ነው።

ፊንፊኔ - ኢትዮጵያ 2018 G.C

DF-E-TrBs-18/68

በዓ.አ.እ.ት.ተ. ባጭሩ የተዘጋጁ መፅሃፍት

የዓ.አ.እ.ት.ተ. ባጭሩ የተዘጋጁ መፅሃፍት ዋጋ ከላቸው የተቋሙ ዋና ዋና የጽሑፎች ስብስብ ተከልሰዉ ለአንባቢዎች ስለ ዋናዎቹ ይዘቶች መሠረታዊ ግንዛቤን ለመስጠት የተዘጋጁ ሲሆን አጫጭር፣ ለማንበብ ቀላል፣ጊዜን በሚቆጥብ መልኩ፣ ሰፋ ያሉ ፅንሰ-ሀሳቦችን በቀላል በሚያስረዳ መልክ፣በጥንቃቄ የተጻፈ፤ባጠቃላይ እይታ የቀረበ የታላቁ የህትመት ስራ ክለሳና አንባቢዎችን የሚያበረታታ እንዲሁም የመጀመሪያው እትም ላይ ተጨማሪ የማንበብ ፍላጎት እንዲፈጥር ለማድረግ የሚያስችል ነዉ፡፡ በመጀመሪያ እትም በአረብኛ የተጻፈ ሲሆን፣ የአረብኛ አቻ ኢንግሊዘኛዉ በ ዶ/ር. አህመድ አል-ራይዩንኒ **የኢማሙ አል-ሻጥቢ የላቁ አላማዎች ንድፈ-ሐሳብ እና የእስልምና ሕግ ፍላጎቶች** በሚል የተዘጋጀዉ በ 2005 ሆኖ በ 2011 ዳግም ታትሟል፡፡

በቀደምት የእስልምና ዘመን ማብቂያ ላይ የሙስሊም ምሁራን የተገነዘቡት ነገር በመሠረተዊ አስተምህሮት እና በመሠረታዊ የእስልምና መመሪያዎችና የሙስሊሞች የዕለት ተዕለት እውነታዎች እንዲሁም ልምዶች መካከል ክፍተት መፈጠሩን ነዉ፡፡ ምሁራን በሙስሊሞችና ቁርአን መካከል ያለውን የቅርብ ግንኙነት ለማደስ ሊጠቀሙባቸዉ የሚፈልጉ በጣም አስፈላጊ ነገር የእስልምናን ዓላማዎች፤ የእስልምና ህጋዊ ድንጋጌዎች እና ከእሱ በስተጀርባ ያሉ ምክንያቶች፤ ከሻሪአ ወይም እስላም ህግ ጀርባ ያሉ ግቦች እና ሀሳቦችን ማጥናት ነበር።ግልፅ ያደረጉት ነገር ሁሉም ሕጋዊ ድንጋጌዎች በእስልምና የሚያከናውናቸውን ተግባራት፤ የሚያሳኳቸዉ ዓላማዎች፣ ምክንያት፣ በግልጽ ወይም በውስጥ እና ሊያሟላ የሚፈልገው እቅድ ያለዉ ሲሆን ሁሉም ለዚህም ሲባል የሰው ልጅን ለመጥቀም ወይም ለጉዳት ወይም ለሙስና እንዳይጋለጥ ለማድረግ ነው።ምሁራን ያሳዩን ነገር እነዚህ ፍላጎቶችና ከፍ ያሉ ዓላማዎች አንዳንድ ጊዜ በቁርአን እና በሱና ዉስጥ ሆነዉ፣ በሌላ ጊዜያት በምሁራን ግንዛቤ ላይ በመመስረት ነፃ በሆነ እሳቤ ቁርአን እና ሀዲስን በተረዱት መጠን በተለያየ ጊዜ እና በሰፈር ማዕቀፍ ውስጥ ያመጡ ይሆናል።

ይህ መጽሐፍ የአላማ-ተኮር መርሆዎች አባት በሆኑት ኢማሙ አቡ አል-ሻጢቢ፤ እስላማዊ ህግን በተለያዩ ገፅታዎች፣ዓላማን መሠረት ያደረገ ሀሳብን፤ በተመለከተ ሁሉን አቀፍ ስራዎቻቸዉን ቅኝት ያደርጋል፤በተጨማሪም፣ ደራሲው ስለ ኢማሙ ህይወት፣ ሀሳብ እና የጥናት ስልት በጣም ጠቃሚ የሆኑትን መረጃዎች ያቀርባል፡፡

የመጀመሪያ ጥራዝ እትም በአህመድ አል-ሪየሱኒ
የኢማም አል-ሻጢቢ የላቁ አላማዎች ንድፈ-ሐሳብ እና የእስልምና ሕግ ግቦች
ISBN hbk: 978-1-56564-413-1
ISBN pbk: 978-1-56564-412-3
2005 እንደገናተለቋል 2011

መግቢያ

ደራሲው ዶክተር አህመድ ራሴይኒ እጅጉን የላቁ እና የእስልምና ህግጋትን መሠረታዊ ግቦች በሚጠናበት ዘርፍ የተካኑ ልሂቅ እና ልዩ ባለሙያ ናቸው፡፡ የእስልምናን ዓላማዎችና የህግ እዉነታዎች ማወቅ ጠቀሜታዎቹ በእስልምና ውስጥ ስለ መለኮታዊ ጥበብ ያለውን ጽንሰ-ሃሳብ ላይ የሚነሱትን እና ከእስልምና አስተሳሰብ ጋር የሚፋሰሱትን ጉዳዮች በጊዜ ሂደት ለመፍታት ቅድመ ሁኔታዉ ነው፡፡እንዲህ ዓይነቱ እውቀት ዓላማን መሠረት ያደረገ ተጨባጭ እዉቀት በማግኘት እና በእስልምና ዉስጥ ያለዉን የህግ ጥበብ እንድንረዳ ያግዘናል፡፡

በእስልምና የመጀመሪያዉ ዘመን አከባቢ፣ ምሁራኑ በእስልምና አስተምህሮና በሙስሊሞች የእለት ተእለት እንቅስቃሴ መካከል ክፍተት መኖሩን አስተዋሉ። የሰው ልጆችን ተጠቃሚነት ለማረጋገጥና ተጎጅነትን ወይም ምግባረ-ብልሹነትን ማስወገድ የእስልምና አላማዎች እና ህጋዊ ድንጋጌዎችን እንዲሁም ዓላማዎች፣ ግቦች፣ እና የሸሪኣ ተግባራትን መያዝና ተግባራዊ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡እነዚህ ሊቃውንት እንዴት እነዚህ እዉነታዎች፤ፍላጎቶች፣ ከፍተኛ ዓላማዎች፣ እና መንስኤዎች በግልጽ በየቁርአን እና የሱና ወይም በአጠቃላይ በተብራራ ገለልተኛ አመክንዮ (ijtihad) ዉስጥ እንደሚኖሩ ወይም በግልፅ አሳይተዋል፡፡ ዛሬ፣ ተለዋዋጭ እና ጠቃሚ ግንዛቤ ከእነዚህ ዋና ዋና ዓላማዎች ሊገኝ የሚችለው እነሱን ለማብራራት ወሳኝ የሆኑ ትምህርታዊ ጥረቶች ቀጣይነት ባለው ሁኔታ ሲከናወኑ ብቻ ነው፡፡

ሱና መፍትሄዎችን፣ ህጎችን፣ ተግባራዊ ጽንሰ-ሀሳቦችን ለማሳካት፤ማህበራዊ ስርኣቶችን እና የእስልምናን ዓላማዎች በማብራራት የሙስሊሙን ማህበርሰብ ያነቃቃል፡፡ ይህ መጽሐፍ ቁርአን እና ሱናን በተለየ ስልትና የአቀራረብ ቅርፅ እና ሞዴል አነሳሽነትና መመሪያነቱ እንዲጎዝፍ አድርጎ ያቀርባል፡፡ኢማም አቡ-እስሃቅ አል-ሻጢቢ (790 እ.ሂ.አ / 1388 እ.አ.አ.)፣የዚህ መጽሐፍ ርዕሰ ጉዳይ ላይ ሥነ-ፅሁፋዊ ተምሳሌቶችን እና አነቃቂ የጥናት ዉጤቶችን በእስልምና ሕግና ዓላማዎች ላይ ያቀርባል፡፡ የርሱ(የሻጥቢ) የአቀራረብ ስልት ቁርኣንን እና ሱናን ገላጭ በሆነ መንገድ እና ጥልቅ ግንዛቤን በሚያስጨብጥ ሁኔታ ማስረዳት ነዉ፡፡

ለእኛ መሠረት መሆን ያለበት በፍላጎት ላይ የተመሠረተ ትርጓሜ እና የእነዚህን ፅሁፎች ትርጓሜዎች እና የሚያስገኙልን ፋይዳዎች በተረዳን መልኩ መሆን ኣለበት፡፡ይህ መጽሐፍ ባጠቃላይ የሕግ አውጪዉ እዉነታዎች ወይም ፍላጎች ላይ

የተንተረሰ ሲሆን እነዚህ እዉነታዎች ግንዛቤያችንን እንዲያስተካክሉ እና የተወሰኑ ጽሑፎችን እንዲጠቀሙ አስፈላጊነቱን ያጎላል፡፡የጠቅላላ መርሆዎች እና የእስላማዊ ህግ አላማዎች ለሁሉም የግምትና ለእስልምና አስተሳሰብ፣ ያልተቆራረጡ መሠረቶች በመሆናቸዉ የእነዚህ መርሆዎች እና አላማዎች አስፈላጊነት እንደገና መቋቋም ይኖርበታል፡፡

ለሙስሊሙ አእምሮ አስከፊ ሁኔታ የደረጃዎች እና ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ጉዳዮች ለማገናዘብ አለመቻላን ማሳያ ነው፡፡ በቀለም ትምህርቱ መስክ እና ተግባራዊ ህይወታችን ኢ-ፍትሃዊ እንዲሁም በእሴቶችና ቅድሚያ በሚሰጣቸዉ ነገሮች ተቃራኒዎች የተጋለጡ ናቸው፡፡ዓላማዎችና መደበኛ ስራዎች በሚታዩበት ጊዜ ትኩረት ሊሰጥ ያገባል፡፡ ዉስን ጉዳዮች ቀኑን ሲቆጣጠሩ ሁለንተናዊ ጉዳዮች (universals) ለሁሉም ተግባራዊ ዓላማዎች የተረሱ ናቸው፡፡ ይህ ጉዳይ ለሙስሊም ልሂቃን፣ተንታኞችና ሌሎችን ወደ ኢስላም ለሚጋብዙ ሰዎች በጣም እስፈላጊ ነዉ፡፡መፍትሔው ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ነገሮች በማስቀደም የሙስሊሙን የሥነ-ምግባር ስርዓት እና እሴቶችን ደግሞ መገንባት ነዉ፡፡

ፀሐፊው የእስልምና ህግጋቶችን ዓላማዎች ባጠቃላይ ያካተተ ሲሆን ልክ በፍትህ ስርዓተ-ምህረት አባት በአቡ እስሃቅ አል-ሻጢቢ በተቀመጠው መሰረት የተለያዩ ገፅታዎች እና ጥናቶች ላይ የመሰረት አስተሳሰብ ነዉ፡፡ ፀሐፊው "አላማ-ተኮር መርሆዎች"ን ከ አል-ሻጢቢ በመዉሰድ የህግ ሰጪን ወይም አዉጪን አላማዎች እንዴት እንደምንረዳው ያሳየናል፡፡አሁን በአስቸኳይ ያሚያስፈልገን በዓላማዎች ላይ የተመሠረተ የግምት ችሎታ እና የህግ ሰጪነት አቅም ነዉ፡፡ ይህ መጽሐፍ የህግ ሰጪነት ህያዊነት ምሳሌዎችን እና መሰረቱ የሆኑትን መሰረታዊ መርሆችን በማካተት ያሳያናል፡፡ የኢስላም የህግ ሰጪነት ለዘላቂ ኢስላማዊ አኗኗር ህጋዊ ምግባሮችን ያስቀምጣል፡፡

የጸሐፊው መቅድም

የኢስላማዊ ስነ ህግ ዓላማዎች እና የከፍተኛ ዓላማዎች ንድፈ-ሃሳብ

የቱኒዚያው ምሁር መሐመድ አል-ጣሂር ኢብን አሹር የእስልምና ህግን ከፍ ያሉ አላማዎችን በ "ትርጉም እና ጥበባዊ ዓላማዎች በአጠቃላይ ወይም ሙሉ በሙሉ የሕግ አምንጭ ክፍል በሚሰጠዉ መልኩ ህጉ ሊተገበርባቸው በሚችል ሁኔታዎች..." ጠቅሷል፡፡ እርሳቸዉ የገለጡት ጠቅለል ያሉ የህግ አላማዎች፣እንደ

ትዝዛዝ ማክበር፣ጥቅም ማግኘት፣ከጥቃት ወይም ሙስና መጠበቅ/መከልከል እና በሰዎች መካከል እኩልነትን ማስፈን ናቸዉ፡፡
የሞሮኮ ጸሐፊ አልላይል አል-ፋሲ መቃስድ አል-ሻሪኣን ህግ አምንጭዉ ጥልቅ ህግጋቶቹ ዉስጥ ያስቀመጣቸዉ ስር-ሰደድ ምክንያቶች ሲላቸዉ ለሰው ልጆች ጥቅም ሲባል ሕጉን ወደ ጥቃቅን ህግጋቶች፤የስራ ሂደቶች፤ሁኔታዎች፤ክስተቶች፤ ድንቦች እና አዋጆች ተንትነዉ ህግ ሰጪዉ ለሚያጋጥሙ የህግ-ጥሰቶች እና አስተምሮቶች የሚጠቀማቸዉ ናቸዉም ብሏል፡፡ ‹2›
ህግ አምንጭ ምሁራን ለዚህ ለመጨረሻዉ የዓላማዎች ምድብ ከፍተኛ ትኩረት ሰጥተዋል፡፡ በተጨማሪም እነዚህን ዓላማዎች በመጠቀም ነው ሌሎችን ቃላቶች እንደ 'ጥበባዊ አላማ' (ikmah), በ<መሠረት>(illah) ወይም 'ትርጉም' (መእና) ወዘተ የሚገልፁት፡፡ hikmah/ጥበብ በ "ፍላጎት" ወይም በ ቃሲድ ቦታ ሊያገለግል ይችላል፤ ይሁን እንጂ የህግ ምሁራኑ ቀዳሚውን ቃል መጠቀምን ያዘዉትራሉ፡፡ ሌሎች ሂክማን/ጥበብን እንደ የህግ ሰጪ ሀሳብ/ኒያህ ሲጠቀሙበት ይታያሉ፡፡
መሰረታዊ ምክንያት (illah) ማለት የሕግ አመንጭዉን ሐሳብ የሚያመለክት ሲሆን እሱም ከጥበባዊ አላማዎች ጋር ተመሳሳይ ነው፡፡ ይኻዉም በዋነኛነት ህጋዊ ድንጋጌዎች የተመሰረቱበትን የሚታዩ፤የሚታወቁ ሁኔታዎች እና ክስተቶን ያመላክታል፡፡ ምክንያቱም የህጋዊ ድንጋጌዎች ጥበባዊ አላማዎች የሚገናኙ ከሚታዩ፤ከሚታወቁ ሁኔታዎች እና ክስተቶችን ስለ ሆነ ነዉ፡፡ በተጨማሪም ህግ አመንጭዉ ተገቢ የሆኑ ህግጋቶችን ከሚታዩ፤ከሚታወቁ ሁኔታዎች እና ክስተቶች ጋር በማገናኘት ጥርጣሬዎችን እና ህግ አለማወቅን ይከላከላል፡፡
አል-ሻጢቢ መሰረታዊ ምክንያት (illah)ን ሲገልፅና ሲጠቀም የመጀመሪያ እና በጣም ትክክለኛ የሆነዉን ትርጉሙን“ ጥበባዊ አላማዎችና ተያያዥ ጥቅሞች ህግጋቶችን ጨምሮዉ” በመጠቀም “ጥቅሙ ብቻዉን ወይም ጉዳቱ ብቻዉን ምክንያቱን ሳይጨምር፤ ሊታይ ወይም ሊለይ ይችል አይችል ” በሚል ያስቀምጣል፡፡ መሰረታዊ ምክንያት (illah)ን ህጉ የሚያስገኘዉን ጠቀሜታ ወይም የህግ አለመኖር ያሚያስከትለዉን ጉዳት ለመከላከል የሚጠቅም ብሎ ተርጉሚታል፡፡ ይህ አተረጓጓም ከዋናው የቃል አጠቃቀም ጋር ይመጣጠናል፤ የኢስላማዊ ህግ አላማዎች ላይ ጥናት ለሚያካሂዱ ሰዎችም በጣም የሚመች ነው፡፡ እነዚህ ጥረቶች ሲጠናኑ ስለ ኢስላማዊ ህጎች ትክክለኛ መሠረት የሚጥሉ ናቸውና፡ ፡ የቃሉ የመጀመሪያ ትርጉም (illah) በጊዜ ሂደት እየሰፋ በመምጣት በኢስላማዊ ህግ ጉዳይ ላይ በሚያመጣዉ ጥቅም ወይም በሚከላከለዉ ጉዳት መሰረት ነዉ

የተረጎመዉ፡፡ እንደ ቀደሙት ምሁራን ሁሉ፣ አል-ሻጢቢ የእስላማዊ ህግ አላማዎችን ለማግለፅ በተደጋጋሚ ጥቅም ላይ የሚያዉላቸዉ ትርጉሞች ቀስ በቀስ በመሰረታዊ ምክንያት (illah)፣ 'ጥበባዊ አላማ' (hikmah), እና «ግብ» (መቃድስ) ተተክቷል፡፡
የዋነኞቹ ንድፈ-ሀሳብ ጽንሰ-ሐሳብ ለእስልምና ህጋዊ ድንጋጌዎች እና ደጋፊ መስረጃዎች ስርዓትን ወይም አጠቃላይ መዋቅርን በማመላከት አንድ ነጠላ እሴት እና አንድ ወጥ ትርጓሜ ይሰጣል፡፡ ይህ ንድፈ-ሃሳብ የሚያጠቃልለዉ የፍትህ ንድፈ-ሐሳብ፤መርሆዎች እና የተወሰኑ ህግጋቶችን ነዉ፡፡ ገላጭ እና ምክንያታዊ ምርመራ የንድፈ-ሐሳብን አላማዎች ያስገኛል፡፡ እንዲሁም የፈጣሪ ህግን እንደ ጥበብ፣ ምህረት፣ ፍትህ እና እኩልነት መርህ ለመቀበል ይረዳል፡፡ የእስልምና የሕግ መሠረት ዝርዝርና ውስጣዊ ትንተና የከፍተኛ ዓላማዎችን ጽንሰ-ሐሳብ ይደግፋል፡፡ በተጨማሪም፣ የዓላማዎች ንድፈ-ሃሳብ በእነዚያ ጽሑፎች ውስጥ ጠንካራ ድጋፍ ያገኘ መሆኑ እንዲያውም የተረጋገጠ ነው፡፡
በዚህም ላይ በመሞርኮዝ፣ የዓላማዎች ጽንሰ-ሐሳብ ለኢስላም ህግ አቅጣጫ በመቀየስ ለእያንዳንዱ ህግጋት ግንዛቤ እና ገለልተኛ ትርጓሜ ይሰጣል፡፡ በዚህ ሂደት ውስጥ የመነሻው ነጥብ ያልተረጋገጠ እዉቅና ሲሆን ይኸዉም የተቋቋመ ሕግ በዚህና በወዲያኛዉ ዓለም ለሰዉ ልጆች በጎ ለመዋልና ከጉዳት ለመከላከል ነዉ የሚል ነበር፡፡ የአላማዎቹ ጽንሰ-ሐሳብ የሚገልፀዉ በእስላም የሚገኘዉን የጥቅም ደረጃ ከመሰረታዊ ጉዳዮች (essential) እስከ ግዴታዎች(necessary) ከዚያም ወደ ማሟያዎች (complementary) ከፍ በማድረግ ነዉ፡፡ እስከ ዛሬ ድረስ በኢስላማዊ ህግ ዓላማዎች ላይ የተካሄዱ ጥናቶች አል-ሻጢቢ ከደረሰበት ጋር የሚልቁም ሆነ የሚስተካከሉ አልሆኑም፡፡

የላቁ አላማዎች ሀሳብ በቅድመ-ሻጥቢ

ከአል-ሻጢቢ ወቅት በፊት በእስልምና ሕግ ዓላማዎች ሁሪያ የተፃፉ ድርሣናት ለዘመናዊው ንድፈ-ሐሳብ ተጨባጭ ታሪካዊ መግቢያ ይሆናሉ፡፡ይህ ግምገማ የኢስሊማዊ ህግ አላማዎችን ከአል-ሻጢቢ በፊት ለመለየት የተወሰዱ እርምጃዎችን ያስቃኛል፤አጠቃላይ ተፈላግነታቸዉን ግልፅ ያደርጋል፤ በታሪኩ መነሻ ላይም ትቶ ያልፉል፡፡
ለእስልምና ህግ አላማ ትኩረት የሚስብ የተፈጥሮ ቦታ ኢስላማዊ ህግጋት (ፍቅህ) እና መሰረታዊ አረዳድ (ኡሱል አል-ፍቅህ) ነው፡፡ እነዚያ አላማዎች የህገ ኢስላም

ልሂቃን (ፉቀሃአ) እና ከህግ አዋቂዎች (ኡሱሊዩን) ሥራ እንደ ማስረጃነት የተወሰዱ ናቸዉ፡፡ የአል-ሻጢቢ ስራ የሁለቱም ቡድኖች ማለትም የማሊኪን አረዳድና የህግ አዋቂዎች ሥራ ላይ ያተኮረ ነው፡፡,ከእዉቀት ጉዳይ ጋር የተየያዘ የአል-ሻጢቢ ፅንሰ-ሀሳብ በአብዘሃኛዉ የማሊኪ የአስተሳሰብ እና የኢስላማዊ ህግ አላማዎች ላይ የተሞሮኮዘ ሲሆን የህገ ኢስላም ልሂቃን (ፉቀሃአ) ግን በህጉ ላይ የተሻለ ማነቃቃትና በህግ አዋቂዎቹ ትኩረትና ገለፃ የተደገፈ ነዉ፡፡
አል-ጁዋይኒ እና አል-ጋዛሊ የእዉቀት መሰረትን (ኡሱል አል-ፍቅህ) ለማጥናት በሰፊው እና ጠንካራ የተንታኞች ሰንሰለቶች የተሳሰሩ ጉዳዮችን በመለየት አብራርቷል፡፡ የህግ አዋቂዎች ከትርጓሜዎች እና ጽንሰ-ሐሳቦች በፊት በጽሑፎቻቸው ውስጥ አመላክቷል፡፡ ከባህላዊው ጉዳዮች ጋር ተያያዥነት ያለው የመተላለፊያ ሰንሰለት ባንፃሩ ግልፅና ቀጣይነት ያለዉ ሆነዉ ከ አል-ጋዛሊ ሀሳብ የቀጠለ ነዉ፡፡ በ3ኛው ክፍለ ዘመን ከሂጅራ በፊት፣ የሱፊ ፈላስፋ አል-ሃኪም አል-ትርምዚ ያተኮረዉ በእስልምና ሕግ አላማዎች ላይ፤ በእስላማዊ የፍርድ ስርዓቶች እና የተጋረደውን ጥበብ ለመግለጥ ነው፡፡ እሱ ነበር አንዱ መጀመሪያ ‹መቃስድ› የሚባለዉን ቃል የተጠቀመዉ፡፡ አል-ቲርሚዚ የእስላማዊ ሃይማኖት መሰረት በምክንያታዊ ግዴታዎች ለመለየት ችሏል፡፡
ቀደምት የእዉቀት መሰረት ምሁራን እምነትን በህግ ሰጪነት ጥናት ዉስጥ አካቷል፡፡ የሚከተሉ ተዋቂ የህግ መሰረት ምሁራኖችም ከኢስላማዊ የህግ አላማዎች ጋር ሲሰሩ ቆይቷል፡፡ አል-ጁዌይኒ (478 እ.ሂ.አ) የፃፈዉ መፅሃፍ *ማስረጃዉ* (The Proof) የተሰኘዉ፣ በእዉቀት መሰረት ላይ ለተፃፉት ሁሉ መነሻ ሲሆን የአቡ ሀሚድ አል-ገዛሊ አካሄድ ላይም ከፍተኛ ተፅእኖ ፈጥሯል፡፡ በኢስላማዊ ህግ አላማዎች ላይ የአል-ጁዌይኒ ትልቁ አስተዋፅኦ የህግ መሰረቶችን በመሰረታዊ ኢስላማዊ አላማዎች በማከፋፈል፡-ሰላማዊ ሰዎችን ከጥቃት የሚከላከሉ፤የመጀመሪያ ክፍፍል ዉስጥ ያልተካተቱ ጠቅላላ ፍላጎቶች፤ ወሳኝ የሆኑ ጥራቶችን በመለየት ከተቃራኒዎቻቸዉ መራቅ ነዉ፡፡ ለምሳሌ እንደ የእምነት ጥራት ጉዳዮች እና የበጎ አድራጎት ተግባራትን ለማበረታታት የተወሰኑ ድርጊቶች እና እነዚያ ግልጽ የሆነ ትርጓሜ ወይም አላማ የሌላቸዉ ናቸዉ፡፡
አል-ጁዌይኒ ከዚያም ህግ አመንጭ አላማዎችን ወደ መሰረቶች፤ ፍላጎቶች እና ማሻሻያዎች በማጠቃለል፤ የሁሉም እዉነታዎች ምክክሮች መሰረት የሆነዉን ድንጋይ ጣለ፡፡ ይህ ሰዉ መጀመሪያ በእስላማዊ ህግጋት ዉስጥ አምስቱ መሰረታዊ

ድንጋጌዎችን ገለፀ፤እነኝህም፡-እምነት፣የሰዉ ልጅ ህይወት፣ የማሰብ ችሎታ፣ ዘር እና ሀብት ናቸዉ፡፡
ኢማም አል-ጋዛሊ (505 እ.ሂ.አ) በእስላማዊ ህግ ጥልቅ ምሁር እንደመሆናቸዉ እና የኢስላም ሕግ አላማዎች አቀንቃኛ ነበሩ፡፡ እርሱም በእስላማዊ ህግጋትና ድንጋጌዎች አተረጓጓም ዋነኞቹ መሠረቶቻቸውን ለማወቅ የሚያስችል ስርዓት ዘርግቷል፡፡ ይኻዉም በኢስሊማዊ ህግ ውስጥ የታወቁ ፍላጎቶችን በግልፅ "... የሕግ ሰጪው አላማን መጠበቅ ..." የሚለዉ ሲሆን አል-ጋዛሊ ሁሉም ህጋዊ ፍልስፍናዎችና ፍላጎቶች የሚያጠነጥንባቸዉን የእስልምና ሕግ ማዕከላዊ ዓላማዎች በ 'መንፈሳዊ' (ወይም 'ሃይማኖታዊ') ወይም 'ዓለማዊ' ጎራዎች ከፋፍሏል፡፡ ያጠቃለለዉም ከሃይማኖት ጋር የተያያዙ ክፉ ተግባራት ሲከናወኑ ከዓለማዊ ፍላጎቶች ጋርም ሊዛመዱ ይችላሉ የሚል ነዉ። ይልቁኑ ከዓለማዊ ፍላጎቶች ይልቅ ለመንፈሳዊ ፍላጎቶች አጽንዖት በመስጠት፣ አል-ጋዛሊ ' የሃይማኖት ጥበቃን' በሕጉ አስፈላጊ አላማዎች ዝርዝሮች አናት ላይ አስቀምጧል : :
አል-ጁዋይኒን ተከትሎ አል-ጋዛሊ በእስላም ህግ መሠረት ሊከበሩ የሚገባቸዉን ፍላጎቶችን እንደ እንገብጋቢነታቸዉ እና ግልጽነትቸው መከፋፈል ኣንዳንድ መሠረታዊ ፍጆታዎች', 'ፍላጎቶች,' እና 'ማሻሻያዎች' የሚሉትን አስቀምጧል፡፡ ለመሰረታዊ ህግ አዋቂዎችም በታሪክ ውስጥ ሦስተኛውን ወሳኝ ቦታ የሚወክል እማም አል-ሻጢብ ዘመን ድረስ መመዘኛዉን አደራጅቷል፡፡ አል-ጋዛሊ ተፅዕኖ ያሳረፈዉ በ13[ኛ] እና 14[ኛው] ክፍለ-ዘመን ያሉት ምሁራን እንደእነ ፈኽር አል ዲን አል-ራዚ;ሴይፍ፣ አል-ዲን አል-አሚዲ፤ ኢብን አል-ሀጂቢ፣ አል-ቤይደዊ፣ አል-ኢስናዊ፣ ኢብኑ አል-ሱብቂ፣ እዝ-አልዲን ኢብን አብዱ አል-ሳላም እና ኢብን ተይሚያህ ያሉት ላይ ነዉ፡፡ እነዚህ ሊህቃን የአል-ጋዛሊን መሰረታዊ መርሆዎችን ለእስላማዊ ህግ ነክ ትንታኔዎች እና ለኅብረተሰቡ ያላቸዉን እንድምታዎች አንፃር ጥቅም ላይ አዋለ፡፡ ኢብን ቴይሚያህ የህግ አዋቂዎችን አምስቱ ዓላማዎች በእስልምና ሕግ መሰረታዊ አስፈላጊዎች ላይ ይወስናሉ ነገር ግን የህጉን ትላልቅ እና ሰፋፊ ዓላማዎችን አያካትትም ብሎ ያምናል፡፡
የማሊክ የአስተሳሰብ አራማጆች ዓላማዎች ማወቅ የአል-ሻጢቢን ንድፈ-ሃሳቦች ዑደት እና መነሻዎች በበለጠ ለመረዳት ያግዘናል፡፡ የማሊኪ አስተሳሰብ የአል-ሻጢቢ ስራ ላይ ተጽእኖ የነበራቸው እና ከሌሎች የኢስሊማዊ የህግ ስርኣቶች ልዩ ትኩረት በመስጠትና በአሳሳቢነቱ በወቅቱ የተለየ ሲሆን አል-ሻጢቢም የዚህ ከሌሎች እስላማዊ የህግ እዉቀቶች ጋር ለመግባባት ትንሽ ክፍት ለሆነዉ ደንብ

አካል ነበር፡፡ ኢማም ማሊክ ኢብን አነስ አስተሳሰቡን እንደ ሙሉ የበሰለ የአሰራር ስርዓት ነዉ የወረሰዉ፡፡ በዚህም እራሱን ከዋነኞቹ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ)ጓዶች (ሶሃቦች)ተከታዮች እንደሆነ በመቁጠር ዉርሱንም በትረካና በተግባራዊ መልክ እንዳገኘ አብራርቷል፡፡. እሱም ገለልተኛ አተረጓገሞችን እና የዉሳኔዎችን እውቀት በማዉጣት የመዲና ምሁራኑን ማዕቀፉ ውስጥ አካቶ ይዟል፡፡

ኡመር ኢብን-አል-ኸጣብ በመዲና ውስጥ የታዩ የመጀመሪያ ከዚህ አመለካከት ጋር የሚገናኝ አቋም ያላቸዉ ሲሆን የማሊኪ አስተሳሰብ ከኡመር አስተሳሰብ ብመደብም እስልምና ላይ ከመወሰን አንፃር ከእሱ ትርጓሜዎች እና ፍቾዎች በላይ ነዉ፡፡ የእሱ ዋናኛዉ ማስረጃዎች የማሊኪ መፅሃፍ *አል-ሙዋጠአ* እና እስላማዊ እዉቀት(ፍቅህ)፣ህጋዊ ድንጋጌዎች፤ዉሳኔዎች እና ከአሏህ ከነብይ ሱና በኋላ የተገኙ ልማዶች ናቸዉ፡፡ አብዛኛው የመዲና ህዝብ ባህርይ በነብዩ ሱና እና በትክክለኛነት በተቀኑ ሶሃቦች ወጎች እና በኡመር ዘመን ላይ የተመሰረተ ነው፡፡ ኡመር በቀዳሚነት ያስተዋወቀዉ ያልተገደቡ ፍላጎቶች መርሆዎችን (አል-መሳልህ አል-ሙራሰለህ) እና በፅንሰ-ሃሳቦች እና ልምዶች ላይ የተመሰረቱ እኩይ ተግባራትን የማገድ ስራ ነዉ፡፡

ኢብን ቴይሚያህ የማዲናን አስተሳሰብ የበላይ ስልጣንን እና ድምጽ ያለዉ ብሎ ይጠረዋል፡፡ አሁንም እሱ እንደ ገለፀዉ ማንኛዉም የእስልምናን መሰረታዊ መርሆች እና የመዲና ነዋሪዎችን በቅርበት የሚያስተዉል ሰው እነዚህ መሰረታዊ መርሆችና ህግጋቶች ከሁሉም የላቁ መሆናቸዉን ይገናዘባል፡፡ ኢስሊም መዲና ከተማ ዉስጥ መሰረት ሲያገኝ መረጋጋትና ብስለትን ያረጋገጠበት እና ቅኖቹ ተወካዮች የጥሩ ስሜት ተምሳሌቶች የሆኑበት ሁኔታ ነበር፡፡ እስልምና ወደ ሩቅ አካባቢዎች የተዘመተዉ የሙስሊም ምሁራን የመዲናን ውርስ ሲቀበሉ ነዉ፡፡

የሚከተሉት በጣም ወሳኝ የሆኑት የማሊኪ መሠረቶች ለእስልም ሕግ አላማዎች በቀጥታ ተገቢነት ያላቸዉ ናቸው፡፡ የተጠቃሚዎቹ ጽንሰ-ሐሳብ ወይም ፍላጎት (አል-መስለሃ) በእስላማዊ ህጋዊ ድንጋጌዎች እንደ አንድ ዐቢይ ምክንያት ሆነዉ ከሶሃባዎች በተለይም ከኡመር ልምድ የተቀሰመ ነዉ፡፡ አል-ጋዛሊ ደግሞ እንዲህ ይላል፡ "ሶሃቦች አምላክ ስራቸዉን ይዉደድላቸዉና ከማጠጋጋት(ቂያስ) ልምድ አንፃር የሙስሊም ህዝብ መልካም አርአያ(ምሣሌ) ናቸዉ፡፡በተለይም ወጣ ካሉ ፍላጎቶችና ጥርጥሬዎች አኳያ፡፡" ብሏል፡፡

አል-ጋዛሊ ሰብአዊ ፍላጎቶችን ለማስረጃነት ተጠቅመዉ ህጋዊ መሠረት ለመጣል የሚደረገዉን ተግባር ያረጋገጠ ሲሆን ሶሃቦችም ይህን ያደርጉ እንደነበር ነዉ

የገለፀዉ፡፡ እሱ ያገናዘበዉም እየታየ ያለዉ ፍላጎት እነዚህ በሕግ አውጪው የተደነገጉትን ፍላጎቶች ጋር በግልጽ የሚመሳሰል እንደሆነ ነው፡፡ እጅግ በጣም ጥሩ እና አሳሳቢ ጉዳይ በሰብአዊ ፍላጎት እና በሕግ አውጪ ዓላማዎች መካከል ያለዉ ግንኙነት ነዉ፡፡ የሕግ አውጪ ዓላማዎች እንደ 'ግኝቶች [ጥቅሞች] እና ጉዳት መከላከል ሊጠቃለሉ ይችላሉ፡፡ ይህ ቁርኝት በሁሉም የኢስሊም ሕግ ድንጋጌዎች ውስጥ በተደጋጋሚ የሚገኝ ሲሆን በተለይም የጉምሩክ እና የየቀኑ ዝዉዉር ዉስጥ ጎልቶ ይታያል፡፡

ማንኛቸውም የህግ መርሆዎች ላይ የሚደረገዉ ገለልተኛ ትርጓሜ በማስታረቅ (እስትስላህ) ላይ የተመሠረተ መሆን ይኖርበታል፡፡ ስለ ተፈላጊ ጽሑፎች እና ከነሱ የሚወሰዱት መደምደሚያዎች ለመገንዘብ የነዚያ ጽሑፎች ዓላማዎች ላይ የተመሰረቱ ጥቅምችን ለማግኘትና እና ከጉዳት መከላከል መርህ ላይ መሆን አለበት፡፡ ይህም ማንኛዉንም ተገቢ ጽሑፎችን ለመረዳት ወይም ሁለት ህግጋቶችን ለማነፃፀር የሰዎችን ፍለጎት ወይም ጥቅም ማወቅ ወሳኝ ይሆናል ማለት ነዉ፡፡

የማሊኪዎች መሰረታዊ መርሆች የሚለዩባቸዉ ነገር 'ያልተገደቡ ፍላጎቶች' ተብሎ የሚጠሩ ጉዳዮች አላቸው። አስተሳሰቡ አሁንም ይበልጥ ለሰብአዊ ፍላጎቶች ወይም ጥቅሞች ትኩረት የሚሰጥ ሲሆን እነዚህ ፍላጎቶች በዚህ ምክንያት የአጠቃላይ ኢስላማዊ ሕግ ዓላማዎች ማእቀፍ ያተካተቱ እና፤እንዲሁም ከበስተ ህጋዊ ህግጋቶቹ ጀርባ ልዩ አላማ ወይም ፍላጎት ያለዉ ነዉ በተለይም በጉምሩክና ገንዘብ ዝዉዉር፡፡ በመሠረቱ፤ ሕግ አመንጭዉ እጅግ በጣም ወሳኝ ከሆነ ፍላጎት አይከለክልም፡፡ በፍላጎት ላይ የተመሠረተ አቀራረብ በማሊኪ ልማድ ውስጥ ረጅምና የተረጋገጠ ታሪክ ሆኖ በግልፅ ተቀምጧል።

የማቅናት ወይም ማስታረቅ (ህጋዊ ማድረግ) ፅንሰ-ሀሳብ ሙሉ ለሙሉ በእስልምና ሕግ ውስጥ የተደገፈ ሲሆን በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተግባራት የተገለጠ ነዉ፡፡ በኋላም በላቀ አስፈላጊነት የተስፋፋ ሲሆን መለኮታዊ መልእክት ከቆመ በኋላም የበለጠ ተፈላጊ ሆኖ ነበር፡፡ መስፋፋትና ማብራሪያ የተገኘዉ በትክክለኛ ተወካዮች(ከሊፌትስ)ተምሳሌያዊነትና እና ከዑመር ኢብኑል አል-ኸጣብ ልምዶችና ተሞክሮዎች የተወሰደ ነዉ፡፡ ማሊክ ተግባራዊ ማሳመር ወይም ማስታረቅን እንደ ነጠላ እና በግልፅ ግንዛቤ የተተረጎመ የሰብአዊ ፍላጎቶች እሳቤ ነው ብሎ ያምናል፡፡ አቡ ሀኒፋ የፍላጎት-ተኮር የእስልምና ህግ አላማዎችን ግንዛቤ ማግኘት የቻለ ሲሆን በእሱ ትርጓሜዎች፣ ድንጋጌዎች እና የማሳመር ምልክቶች ነዉ ሁኔታዎችን

የገለፃቸዉ፡፡ የአቡ ሀኒፋ ተከታዮች አንድ ነጠላ እና የማይታወቅ ትርጉም ላይ መስማማት አልቻሉም፡፡ የነርሱ የማሳመር ፅንሰ-ሀሳብ በእስልምና ሕግ ውስጥ ስለ ሰብአዊ ፍላጎቶች የንድፈ-ሀሳብ ተምሳሌት ነዉ፡፡

በማሊኪ እይታ፣ ማቅናት (እስትህሳን,ተቀባይነት እንዲ ኖረዉ ማድረግ) በእስላማዊ የህግ እዉቀት ዉስጥ ከነፃ የአተረጓገም ስርኣት ውስጥ ዘጠኝ- አስረኛን ሲይዝ፤ ከሰብአዊ ጥቅሞች አንፃር ሲታይ ግን ህግ ፈፃሚዎች መዘንጋት የሌለባቸዉ ነገር የህግ አዉጪዎችን የሕዝቦቹን ፍላጐት እና ፍትህ ለሟሟላት ያለውን ዓላማ ነዉ፡፡ በተመሳሳይ ሁኔታ ጉዳት ሲፈጠር ካገኘ፣ ገለልተኛ ትርጓሜ እና ፍርድ በመስጠት ያንን ጉዳት ማስቀረት ኣለበት፡፡ በማሊኪ ማሳማር ማለት የሰዎችን ፍላጎቶች ለማሳካት እና ከጉዳት መከላከል ሲሆን የሰብአዊ መብት ጥሰቶችን የሚያስከብር የተፃፈ ህግ ሳይኖር ሲቀር ወደ ሰብአዊ ፍላጎቶችና ጥቅሞች መጠጋት አስፈላጊ ነው፡፡ በዚህ ሁኔታ ውስጥ፣የሕግ ሰጪው እና የሰዎች ፍላጎት መካከል የላዉ ግንኙነት ግልፅ ነዉ የሚሆነዉ፡፡ እንደዚህ ዓይነት ትርጓሜዎች በሕጋዊ ድንጋጌዎች እና ሰብአዊ ጥቅሞችን ለማስጠበቅ የታቀዱ ሁኔታዎች መካከል ቁርኝት የሚፈጥሩ ሲሆን፣ አግባብነት ያላቸው ፅሁፎችም በዝሁ አላማዎቻቸዉ(መቃስድ) እና መሰረቶች ይታያሉ፡፡

የማሊኪ አስተሳሰብ ተከታዮች አሁንም sadd-al-dhara'i (የህገ-ወጥ ተግባራትን ወይም መሳሪያዎችን መከላከል) የተሰኘዉን ስልት ተጠቅሟል፡፡ ይሄ ስልት ሌላ የሚወክለዉ ነገር የሕግ አዉጪዉ እዉነታ የሰው ልጆችን ለመዳን ያለውን ፍላጎቶች የሚያመለክት ሲሆን ጥቅማ ጥቅሞችን በመምረጥ እና ጉዳት ወይም ሙስናን በመከላከል ላይ የተንተረሰ ነዉ፡፡. ዘመናዊ ጸሐፊዎች ስለዚህ ጉዳይም ጭምር በአል-ፊቂህ ስራዎቻዉ ዉስጥ ታሳቢ አድርጓል፡፡ የተመሠረተበት አላማም ሕግ ሰጪዉ የሕጉን መርሆዎችና ዓላማዎችን በማሳካት ብቻ ጥቅሞችን በማስጠበቅ ሙስናን እና ጎጂ ነገራቶችን ለመከላከል ነዉ፡፡ ድንጋጌዎች የተለያዩ ተፃራሪ አላማዎችን ለማሳካት ጥቅም ላይ ከዋሉ ማለትም ከመጀመሪያው ዓላማ እና ከእውነተኛ ማስረጃ ተቃራኒ ወይም ትክክለኛ አላማ ለመፈጸም የማያስችሉ ከሆኑ ሕግ ሊያፀድቃቸዉ አይችልም፡፡

ማሊክ፣ በኋላ ላይ በአል-ሻጢቢ እንደ ተረጋገጠ፣ በአብዛኛ የእዉቀት ሀሳቦች ላይ፣ ጉዳትን መከላከል(ሰድ-ል-ዘሪኣ) በሚለዉ መርህ መሠረት ነዉ የሚመራ፤ ሙስናን እና የረሱል(ሰ.ዐ.ወ) መሪዎች(ሶሃቦች) ገፀበረከትን ከመቀበል አንፃር የተናገሩትን ክልከላ ጨምሮ፡፡ የማሊኪ ተከታዮች ትኩረታቸዉን ከሽያጭ፣ከቅጣት እና

ከጋብቻ ጋር የተያያዘ ሲሆን በንጹህ ስብስቦች ላይ ጉዳት እንዳይደርስ ለመከላከል የሚደረግ ነዉ፡፡ተዛማጅ ገጽታ ያለዉ የማሊኪ አስተሳሰብ የተመሰረተው፣ ስለ ሽያጮች፣ቅጣቶች እና ጋብቻ" የተለያዩ አመለካከቶች ከግምት ውስጥ በማስገባት" የሚል መርህ ላይ ነዉ፡፡
የሕግ ቅጣት በሚኖርበት አካባቢ የማሊኪ አስተሳሰብ በጣም ጥብቅ የህግ ስርኣት ሲሆን ወደ ፊት ሊፈፅሙ የሚችሉትንም ወንጀሎች ከግምት ዉስጥ በማስገባት እና ርቆ በመሄድ ነዉ የድንበር ተላላፊዎችን እና ብልሹዎችን መዉጫ የሚያሳጣ፡፡ ይሄ ቅድመ-ዝንባሌ ነዉ የህግ እዉቀት፣ፖሊሲዎች እና የኡመር ህጋዊ ድንጋጌዎች ዉስጥ የተካተተዉ፡፡ በአጠቃላይ የማሊኪ አስተሳሰብ የሰው ልጆችን ሰብአዊ ዓላማዎች ግምት ውስጥ በማስገባት; ከሌሎች አስተሳሰቦች የተሸለ ሲሆን ለሕግ ሰጪዎችም ወሳኝ ለመሆን ችሏል፡ አል-ሻጢቢ አንደኛዉ ግልፅ ያደረገ ነገር በሰብአዊ ዓላማዎች እና በሕግ ሰጪ ዓላማዎች መካከል ያለዉን ቁርኝት ነዉ፡፡

ሌላው የማሊኪ አቀንቃኞች የሚያጠነጥኑበት አከባቢ ከመሐላዎች እና ተዛማጅ ግዴታዎች ጋር የተያያዙ ዓላማዎች መርሆዎችና ኢላማዎች ናቸዉ፡፡በጋብቻ ወይም የወንጀል ክሶች ዙሪያ የታለመውን ሚና በጥንቃቄ ነዉ ያዩት፡፡ ኡመርና የነቢዩ(ሰ.ዐ.ወ) ሶሃቦች ከሰዎች ድርጊቶች እና ቃላቶች በሻገር በስተጀርባ ያሉትን ዓላማዎች እና ዕቅዶችን ማየት ነዉ የመረጡት፡፡ ከዚህም በተጨማሪ የማሊኪ አስተሳሰብ አስጸያፊ የሆኑ ህጋዊ መሳሪያዎችን፣ዓላማዎች እና ብልሹነትን በመከልከል አኳያ ልዩ ስጋት አለዉ ወይም ትኩረት ይሰጣል፡

አል-ሻጢቢ እና ንድፈ-ሀሳቡ

የሕይወት ታሪክ ጸሐፊ አቡ እስሃቅ አል-ሻጢቢ እራሱን እንደ "ተለዋጭ፣ የተገነዘበ፣ የታወቀ ኢማም፣ተምሳሌት፣ መላዉን በቃሉ ያጠና (ሃፊዝ) እና የእስላም ህግ እና ምንጮቹን በገለልተኛነት ለመተርጎም ብቃት ያለዉ አድርጎ ያያል…"፡፡ አልሻጢቢ ያደገዉ በግራናዳ ሲሆን ከግራናዳ እና ከሌሎች ቦታዎች መሻይኮች ተጽእኖ አድሮበታል፡፡ የአል-ሻጢቢ እጅግ ጠቃሚው ስራ ተግባቦቶች (አል-ሙዋፈቃት) ሲሆን የታተመም፣ በ1302 እ.ሂ.አ / 1884 እ.አ.አ. ነዉ፡፡ መፅሃፉም የላቁ የእስልምናን አላማዎች እና የተዛመዱትን ህግጋትንና፣ደንቦችን እና የሕጋዊ ማስረጃዎች ክፍፍልን የያዘ ሲሆን፣ ሰዎች ላይ(በጥፋተኞች) ብይን ለማስተላለፍ በመተግበር ያሉትን ማስረጃዎች በመጠቀም የሰዎችን ድርጊት

በገለልተኛ አመክንዮታ እና የግጭት ጉዳዮችን በተመለከተ ውሳኔዎች መስጠትን ያካትታል፡፡

አል-ሻጢቢ የፈጠራ ርእሶችን አንስቶ የነበረ እና የፈጠራ ስራዎች ከቁርአንና ሱና ውጭ ያሉ ባህርያት፣የነብዩ (ሰ.ዐ.ወ) ልምዶች እና እምነቶች እንዲሁም የሶሃቦችን ድርጊቶች የማያንፀባርቅ አዲስና መጤ ክስተት ነዉ፡፡ በሕግ ሰጪነት መርሆች ላይ ጠቃሚ የሆነ ውይይት ለማቅረብ እሱ የተገለገለበት ስልት የእዉቀት መሰረት ዉስጥ የተካተቱ ሲሆኑ ‹ያልተገደቡ ፍላጎቶች እና የዳኝነት ምርጫ(እስትህሳን)ን ያጠቃልላል፡፡ የሕግ ሰጪነት መርሆችን እና የህጉ አላማዎችን ከመተንተን በተጨማሪ አል-ሻጢቢ የህግ አሰጣጥ መርሆዎች አጠቃቀምም አጥንቶ ነበር፡፡

አል-ሻጢቢ ምጡቅ ብዕርተኛ እና ምሁር ሲሆን ወሳኝ ርእሰ-ጉዳዮች ላይ የረጅም ጊዜ ምርመራዎችን ያከናወነ እና በጻፈዉ ነገር ላይ ሌሎችን እያማከረ የሚሰራ ዓሊም ነዉ፡፡ አል-ሻጢቢ ስለ ስነ-ስርኣቶችና የሶላት መሪ ፀሎት ፅንሰ-ሀሳቦች እና ሌሎች የሚዛመዱ ተግባሮች ሊኖረዉ ከሚገባ ከእውቀትና እውነታ አንፃር መርምሯል፡፡ በሱ ዉሳኔም ሱናን በመደገፍ አንዳንድ የባሕሎችንና ልማዶች ፈጠራዎችን ይቃወም ነበር፡፡ ምክንያቱም እነዚያ ፈጠራዎች በነብዩ(ሰ.ዐ.ወ) እና ሰሃቦች የማይታወቁ ስለ ነበሩ ነገር ግን በአል-ሻጢቢ ዘመን በጣም የተስፋፉ ስለሆኑ፡፡ የአል-ሻጢቢ ተቃወሞ እሱ በአቋሙ ቢፀናም ለዉንጀላና ዘለፋ በዚህ ሁኔታ ውስጥ ሆኖ ነዉ በእስልምና ውስጥ ሃይማኖታዊ ፈጠራዎችን በተመለከተ እእትሷም ‹መቆጠብ› የተሰኘዉን መፅሃፍ የፃፈ፡፡

አል-ሻጢቢ ከበርካታ ታዋቂ ሼኾች ጋር ተገናኝቶ የተለያዩ ችግሮች ላይ የሚነሱ ጥያቄዎች ላይ ውይይት በማድረግ ከማሊኪ አስተሳሰብ አንፃር መልስ ሰጥተዉበታል፡፡ እነዚህ ትኩረት የሚፈልጉ ጥያቄዎች የሚያሳዩት የአል-ሻጢቢን ፍላጎቶች እና ምሁራዊ ገጹ-ባህሪያትን ሲሆን አንዳንድ ሌሎች ጉዳዮችንም ይቃኛሉ፡፡

የሚሊኪ አስተሳሰብ አቀንቃኞች የሚታያቸዉ በማንኛውም ጉዳይ ላይ በኢማሙ ማሊክ የተመካኙ በርካታ እርስ በርስ የሚጋጩ አመለካከቶች ሊኖሩ የሚችሉ ሆነዉ በርግጥ በርካታ የሚጋጩ መግለጫዎች ቢኖሩም ግን ሰዎቹ እነሱ ላይ ተመስረተዉ ነዉ ሃይማኖታዊ ዉሳኔዎችን የሚያስተላልፉ፡፡ በተጨማሪም የእዉቀት መሰረት ምሁራን ሁለት የማይጋጩ መግለጫዎች የአንድ የሃይማኖት ባለ ሥልጣናት ዉሳኔ ከሆኑ እና ከሁለቱም የሚቀድመዉ ካልታወቀ ሁለቱንም እንደ ሕጋዊ ማስረጃነት ጥቅም ላይ ማዋል አይቻልም፡፡

በማሊኪ አስተሳሰብ ውስጥ ተፃራሪ የሚባሉ ታሪኮች ካሉ ማለትም ማሊክ ከተናገረዉ አንጻር አንድ ሰዉ « በዝህ ጉዳይ ላይ ይህ የማሊኪ አስተሳሰብ አቋም ነዉ» የሚል ካለ ይህ ማላት ከነዚያ ታሪኮች አንዱ ይሄን አቋም ይደግፋል ማለት ነዉ፡፡ የህግ ተመራማሪዎች አዘውትረው የሚጠቀሙት በማሊኪ አገላለጽ ዉስጥ የታየ የተቀነባበረ (አል-መደወናት) የተሰኘ ጽሁፍ ነዉ፡፡ አልያም እነዚህን ጽሁፎች በተገናዘቡት መሰረት ነዉ ዉሳኔዎቻቸዉንም የሚያስቀምጡት፡፡
ማሊክ እና አስተሳሰቡ እርስ በርሱ የሚጋጩ የአመለካከት ነጥቦችን እና የማሊኪ ዉሳኔዎች የሚመሰረቱበት መርሆችን በመያዝ የታወቁ ናቸው፡፡ ምናልባት ከዚያም አንድ ጉዳይ ላይ መወሰን ወይም አንድ በድርጊት ከማሊኪ የአስተሳሰብ አቋም ጋር የሚቃረን ነገር ግን ከሌሎች አስተሳሰቦች የሚጣጣም ከሆነ የሌላን አቋም ወይም በሌሎች ምሁራን የተወሰነዉን ጉዳይ ይቀበላሉ፡፡ማለትም ዉሳኔዉን ወይም እርምጃውን የተቃራኒው አቋም ቢሆንም ያጸድቁታል፡፡
አል-ጋዛሊ፣ ኢብኑ ሩሽድ እና ሌሎችም የተቃውሞ አስተሳሰቦችን ለመፍታት እንደ በህግ አግባብ ግልፅ ያልሆነ ነገር፣የሚመሳሰል(ሹቡኃት) ይሉታል፡፡ እነሱ የሚያምኑ እነዚህ የሚፈቀዱ ወይም የማይፈቀዱ ጉዳዮች የህግ ክፍተት"ሹቡኃት" ያለባቸዉና በነብዩ(ሰ.ዐ.ወ) ልምድም እንድንርቃቸዉ የተመከርነዉ ናቸዉ፡፡ ነገር ግን እነዚህ ጉዳዮች በእስልምና ሕግ ውስጥ ያልተለመዱ ናቸዉ፡፡
ብዙውን ጊዜ ሰዎች የሚከተሉ ልማዶች ህግ ዉስጥ ከተፃፉ ጋር የሚጋጩ ሆነዉ ስንመለከት እና ከአማኝ ቅድመ አያቶች፣ ከምሁራን እንዲሁም የግምት ክህሎት ካላቸዉ ብቁ ሰዎች ጋርም፣ የወቅቱን ልምዶች በማጽደቅ እና ህጉንም የቅድመ አያቶች ምሳሌዎችንም መተው ይኖርብናል? ከሆነስ እንዴት ነው የሱና ዓይነት ተግባር ውጤት ሊኖረዉ የሚችለዉ?
እነዚህ በአል-ሻጢቢ የተነሱ ጥያቄዎች የሰዉዬዉን የቁርጠኝነት ደረጃና እና ለህጋዊ ማስረጃዎች ለሚያስፈልጉ እና ለህግ አፈፃፀም መሠረታዊ መስፈርቶች ታማኝ መሆኑን ያሳያል፡፡ እንደ ጠንካራ አማኝ አለመግባባትን ለማስወገድ አል-ሻጢቢ በጣም አስፈላጊና ጠቃሚ ህግ "አንድ መሠረታዊ ሥርዓት በተቻለ መጠን ሁሉን አቀፍ በሆነ መንገድ ጥቅም ላይ ካልዋለ እና ከህጉ ወይም ምክንያት ጋር የሚጋጭ ከሆነ፣ ከዚያም ምናልባት ሙሉ በሙሉ ተቀባይነት የለውም እናም ከዚያ በኋላም ተግባራዊ መሆን የለበትም፡፡” የሚል ህግ አርቅቋል፡፡
የዚህ ጥናት ዋናው እንቁ የአል-ሻጢቢ ንድፈ-ሐሳብ ‹መቃስድ› ነው፡፡ አጋጣሚን መሠረት ያደረጉ የኢስላማዊ ህግ ትንታኔዎች ዉስጥ አል-ሻጢቢ የሚከራከረዉ

"[በመለኮታዊ ሃይል የወረዱ] ህጎች ሁሉ የተመሰረቱ የሰው ልጆችን ፍላጎቶች ለመጠበቅ ነው.... "የሚል ነዉ፡፡ ያጠቃለለዉም ሕጉ የሰው ልጅን ፍላጎቶች ለማገልገል የተቋቋመ ነው እና ይህ ዓይነቱ ወቅታዊ መሠረት ያለዉ ትርጉም የሕግ ዝርዝሮችን በተመለከተ ቀጣይነት ያለዉ ጉዳይ ነው በማለት ነዉ፡፡

አል-ሻጢቢ የሕጉን ከፍተኛ(የላቁ) ዓላማዎች ወደ ሕግ ሰጪው ከፍተኛ ዓላማዎች እና በህግ ፊት ተጠያቂ ወደ ሚሆኑት ዓላማዎች ያከፋፍላል፡፡ ከዚያም የሕግ ሰጪዎችን ዓላማዎች በአራት ዓይነቶች ያከፋፍላል ማለትም፡- ሕግ አዉጭው አላማዎች ህጉን ከማዉጣት አንፃር፤ ከፍተኛ ዓላማዎች ለሰዎች ግንዛቤ ለመፍጠር ህግ ከማዉጣት አንፃር፤ ከፍተኛ ዓላማዎች ሕጉን እንደ ስነ-ምግባር ደረጃ ከመቁጠር አንፃር፤ እና የላቁ ዓላማዎች ሰዎችን ለህግ ከማቅረብ አንፃር ናቸዉ፡፡

አል-ሻጢቢ የሕግ አውጪውን ዓላማዎች ህግን ከመቋቋም አንፃር መልሶ ወደ ሶስት ይከፍላቸዋል፡-ለሰዎች ስኬት መንፈሳዊ እና ቁሳዊ ደህንነት ላይ ያተኮሩ፤ አንገብጋቢ ወይም ከፍላጎቶች ወይም ዓላማዎች ጋር የተያያዙ እና ሽርሽሮች ሆነዉ መሠረታዊ እና አላስፈላጊ ፍላጎቶችን ለሚሟላት የሚያስችሉ ናቸዉ፡፡ እንደርሱ አገላለፅ ዋነኛ ወይም መሰረታዊ አላማዎች ሃይማኖትን፣ የሰው ሕይወትን፣ ትውልድን፣ ቁሳዊ ሀብትን እና ሰብዓዊ ምክንያትን ያጠቃልላል፡፡ የእስልምና ሕግ መሰረታዊ ፍላጎቶችን ይጠብቃል እና ሌሎችንም በማንከባከብ በህይወት እንዲኖሩ፣ ከዚያም ከመጥፋት እንዲድኑ ያደርጓቿል፡፡ የሁሉም ፍላጎቶች ወይም ጥቅሞች መሠረት አምስቱ አስፈላጊ ፍላጎቶች ናቸው፡፡

በሕጉ መሠረት የሚቀርቡት ፍላጎቶች እርስ ባርሳቸዉ የሚቃረኑ መሆን የለባቸውም፡፡ አስፈላጊ ያልሆኑ ፍላጎቶችም አስፈላጊዎቹን በጣም እንዲሽሩ አይፈቀድላቸውም፡፡ ይልቁንም፣ አንዱ ሌላዉን ለማጠናከር፣ ለሚሟላት እና ለመጠበቅ ነዉ የተመሰረቱት፡፡ አል- ሻጢቢ "መሰረታዊ አላማዎች ለወሳኝ ፍላጎቶችና ተጨማሪ ሽርሽሮች ምሶሶ ናቸዉ፣" በማለት ካወጀ በኋላ የሚከተሉትን ደንቦች አዘጋጅቷል፡-

- መሰረታዊ ጉዳዮች ለፍላጎቶችና እና ለተጨማሪ ነገሮች ምሶሶ ናቸው፣
- ከመሰረታዊ ጉዳዮች ጋር የተያያዘ ችግር በስተመጨረሻ ወደ አጠቃላይ ችግር ያመራል፣
- በፍላጎች እና ተጨማሪ ነገሮች ወይም ማስተካከያ መበረታቻዎች አለመመጣጠን የግድ የመሰረታዊ ጉዳዮችን አለመመጣጠን ኢያሳይም

- የፍላጎቶች እና ተጨማሪ ጉዳዮች ወይም ማሳመሪያ ሸልማቶች ሙሉ በሙሉ አለመመጣጠን ለከፊል የመሰረታዊ ጉዳዮች አለመመጣጠን ይዳርጋል
- የፍላጎቶች እና ተጨማሪ ጉዳዮች ለመሰረታዊ ጉዳዮች ሲባል ተጠብቆ መያዝ አለባቸዉ፡፡

አል-ሻጢቢ ባጭሩ የሕግ አውጪውን ዋና ዓላማዎች በአግባቡ እና በጥልቅ የመረዳት ህግ ነዉ የገለጠዉ፡፡ ህግን ከማዉጣት አንፃር መሰረታዊ ዓላማዎችን እንደ ስነ-ምግባር ደረጃ ማየትን በተመለከተ፣ አል-ሻጢቢ የሕግ ሰጪውን ዓላማዎች በሕግ ፊት ሊመለሱ ከሚቻሉ ጉዳዮች አንፃር ነዉ ያስቀመጣቸዉ፡፡ እንደዚሁም ደግሞ ሕግ ሰጪዉ እንደ ሰዉ ልጅ ከሚፈልጋቸዉ አኳያ የሚያደርገው እና የማያደርገውን ለይቶ ማዉጣትንም ጨምሮ፡፡ ለምሳሌ ያህል እንዲህ ብሎ ነበር ያጠቃለለዉ፡-የሕግ ሰጪ ዓላማው አስቸጋሪ ሁኔታዎችን እና ችግሮችን ለመቀነስ እና እኛ በሚንፈልገው ነገር ጋር የሚነካካ ከሆነ፣ ከዚያም ዓላማው መልካም ተግባራችንን በጽናት በማከናወን እና ግዴታዎችንና ሃላፍነታችን በመወጣት ሚዛናዊነት መምጣቱን ማረጋገጥ ነው የሚሆነዉ፡፡

አል-ሻጢቢ እንዳመለከተው በኢስላም ውስጥ ያለው ህግ የታየዉ "በከፍተኛ ጥበብ እና በመካከለኛ መንገድ መሃል ሁለት ጽንፎች እጅግ በጣም በማይለዋወጡ ሚዛን… " ነዉ፡፡ እዚህ አብዛኛው የምናገኘው ሕጉ የሚጠይቃቸው ግዴታዎች፣ ለምሳሌ የአምልኮ ሥርዓቶች፡- ሶላት፣ ጾም፣ እና ዘካ፣ እንዲሁም ከአብዛኛዎቹ የተከለከሉ ነገሮች መከልከል ጋር የተያያዙ እና ሁሉም ለአብዛኛዎቹ የሰው ልጆች ተስማሚ ሚዛን የሚወክሉ ናቸዉ፡፡

ጥፋተኞችን ለህግ ከማቅረብ አንፃር የሕግ ሰጪውን ወይም አዉጪዉን ዓላማዎች ሚና ላይ በሚወያዩበት ጊዜ አል-ሻጢቢ የተናገረዉ "ከ ሰብአዊ ፍጡራን ጋር በተያያዘ የእስልምና ህግ ሁሉን አቀፍ የሆነ ሁሉን አካታች ነው "እና" እኛ ለሚደርስብን ነገር ሁሉ በውስጣዊና ውጫዊ ዝንባሌያችንን ማስገዘት አለብን" ብሏል፡፡ እሱ የሚያመለክተን ነገር የሕግ አዉጭውን ዓላማ ከሰው ልጆች ከዓለማዊ ምኞቶቻቸው እና ከአምባገነናዊ ባህሪያቸዉ በመላቀቅ ወደ ሕግ ሥርኣትና ድንጋጌዎች መመለስ ነዉ፡፡

የሕጉን ዓላማዎች በሚመለከት አል-ሻጢቢ እንዲሁ የሰዉ ልጅ ዓላማዎች ላይ በማተኮር ሌላ ስለ ጥልቅ እውቀቱ እና ጭብጥ አቀራረቡ መገለጫ ነው፡፡ ስለ

ሃይማኖት እዉነታዎች እሱ ማረጋገጫ የሰጣዉ ነገር "ድርጊቶች ዉስጣዊ ሀሳቦች የማይነጣጠሉ እና ባህሪ ደግሞ ሲገመት ኣላማዎችን ከግምት ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል... "በተጨማሪም," የሕግ ሰጪው አላማዎች የሰው ልጆችን ፍላጎቶች (ኒያህ)ሕግን ከመተግበር አንፃር በሚያደርጉት ነገር ጋር መስማማት ላይ ያተኮሩ ናቸው "

ቀጥሎም አል-ሻጢቢ እንዲህ በማለት ደምድመዋል፡ "... ወሳኙ መደምደሚያ አላማዎች ላይ የተደረጉ ዉይይቶችን ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ የሚያገለግል እና ታሳቢ የተደረጉ ጉዳዮችን በተመለከተ የበለጠ ማብራሪያ፣በፈጣሪ በፈቃደኝነ፣ ለመስጠት ሲሆን "እና" እንዴት አንድ ሕግ አዉጭዉን ያሰበዉን ነገር ከስራዉ ይለያል?" ብሎም ያጠይቃል፡፡ የሕግ ሰጪውን ዓላማ ለመወሰን አራት መሰረታዊ ሀሳቦች ተለይተዋል: ዋና፣ ግልጽ ትዕዛዞች እና ክልከላዎች፣ ለትእዛዝ እና ክልከላዎች መሠረቶችን ማየት፣ የሁለተኛ ደረጃ ዓላማዎችን (ዋና ዓላማዎችን ከማገልገል አኳያ) ማየት፣እና ለህግ መግለጫ እና ህጋዊ ጥሪ በሚመስሉ ሁኔታዎች ላይ የህግ አውጪዎች ቸልታ ናቸዉ፡፡

የአል-ሻጢቢ የዓላማዎች ንድፈ-ሀሳብ ከአብዛኛዎቹ ፅሑፎች ውስጥ ይገኛል፡፡ ማንም ሰዉ 'እነዚያን አላማዎች' በማየት የራሱን ፅንሰ-ሀሳብ ግልጽ በማድረግ እና የበለጠ መረዳት ይችላል፡፡ እሱ በዋነኝነት ያተኮረው በሸሪአ ፍላጎቶች(መቃስድ አል-ሸሪኣ) እና ውጤታቸው ላይ ነዉ፡፡ በጣም ወሳኝ የሆኑት ጭብጦቹም የተመሠረቱ በመሰረታዊ የሕግ መርሆዎች ላይ ሲሆኑ አጠቃላይ ሕግ ላይ ተንተስርሰዉ ነዉ፡፡ማለትም፡ <የሙስሊሙ ማህበረሰብ ..የሚስማማ ሕጉ የተቋቋመው አምስቱን መሠረታዊ ነገሮችን ማለትም ሀይማኖትን፣ የሰው ሕይወት፣ ዝርያ፣ ቁሳዊ ሀብትና የሰው ልጅ የማሰብ ችሎታን ለመጠበቅ ነው::"በሚል ሀሳብ ላይ ነዉ፡፡

የሕጉ ዋነኛ ዓላማዎች እና መሠረታዊ መርሆዎቹ በመካዎች የቁርአን አረዳድ ውስጥ መሠረታዊ መርሆች ሆነዉ ከሌሎች የእስልምና ዶክትሪን(የሃይማኖት ህግ) ጎን ለጎን የተጠበቁ ናቸዉ፡፡ አል-ሻጢቢ አምስቱን መሰረታዊ ወይም ወሳኝ የህግ ጽንሰ-ሀሳቦችን በመካዎች የቁርአን አረዳድ ውስጥ ያሉትን ከድጋፍ ሰጭ ማስረጃዎቻቸው ጋር ቀንሶ ለይቷል፡፡ ኢስሊማዊ እምነትን መጠበቅ እና እርማትና እምነትን በመካዎች ቁርኣን አረዳድ ማጠናከር የታወቀና ግልጽ የሆነ ጉዳይ ሲሆን ምንም አይነት ማስረጃ ወይም ምሳሌ የማይፈልግ ነዉ፡፡ አል- ሻጢቢ የመካዎችን

የቁርአን አረዳድ እንደ ሕጋዊ መርሆዎች እና ሁሉ የተግባቡበት አድረጎ ነዉ ያቀረበዉ፡፡
እሱ በሻሪአ ዉስጥ ግንኙነቶችን ለመሳብና የተለያዩ የቁርአን ማስረጃዎችን ለመዉጣት 'ዓላማውን መሰረት ያደረገ' ('objectives-based') አቅጣጫን ነዉ የተጠቀመ፡፡ ቁርአን እና ሱናን ጨምሮ ሌሎች በተለያዩ የዓለም_አቀፍ ሕግጋት እና ዝርዝሮቻቸው ላይም እንደዝሁ፡፡ የመዲናዎች ቁርአን አረዳድ ዝርዝሮቹንም አካቶ የተመሰረተዉ አጠቃላይ እዉነታዎቹንም ጨምሮ በመካዎች ቁርዓን አረዳድ ላይ መሆኑን እና ሱና ደግሞ ሙሉ በሙሉ ቁርአን ላይ የተመሰረተ መሆኑን አል-ሻጢቢ ቀድሞዉኑ ተመልክቷል። ሱና የትኞቹን ምሳሌዎች ልንከተል እንደሚገባን እና በቁርአን ውስጥ ባሉት አጠቃላይ መግለጫዎች አተረጓጎም ላይ የተመሰረተ እንዲሁም አንዳችም የቁርኣን መገለጫ በሱና ውስጥ ልጣስ እንደሚያገባ ያመላክታል፡፡

አል-ሻጢቢ የዓላማዎችን ግምትና የሕግ ድንጋጌዎችን በመሰረታዊ ዕውቀት ማከፋፈልን ተጠቅሞ ነዉ እዉቅና ወደ ተሰጣቸዉ የመሰረቶች፣ግዴታዎች፣እና ቅሌጦች በመጠጋት በእስልምና ሕግ ውስጥ የተካተቱ ትዕዛዞቹ እና ክልክልዎቹ ሁሉም አንድ ዓይነት ወይም እኩል አይደሉም የሚለዉን ሀሳብ ለመደገፍ የሞከረዉ፡፡አማኞች እና ምሁራን ይህንን ትዕዛዝ እና የሕጉ ትዕዛዞች እና እገዳዎች በሚገባ ማወቅ አለባቸው ይላል፡፡
ህጋዊ ድንጋጌዎች በአብዛኛዎቹ ጽሑፎች ርዕሰ ዉስጥ በተለይም ከ 5ኛ ክፍለ ዘመን ጀምሮ ከተዘጋጁ የህግ መሰረት ርእሰ ጉዳይ መካከል ናቸዉ፡፡ አንድን ድርጊት ለምሳሌ ‹የተፈቀደ› ወይም ‹የተከለከለ› ብለዉ ማብራሪያ መስጠት ከተግባር-ተኮር ድንጋጌዎች አንዱ ሲሆን አብዛኛዎቹ የህግ መሰረት አዋቂዎች ከነዚህ ምድብ ጋር የተያያዙ ጉዳዮችን አንስቷል፡፡ አል-ሻጢቢ ጉዳዩን ከዓላማዎች ንድፈ-ሀሳቦች አንፃር ነዉ ያቀረበዉ፡፡ በድርጊቶችና ክልከላዎች እሱ ያቀረበዉ ልዩነቶች ዝርዝሮችና በአጠቃላይ አተያዩ ሲኖኑ የተመሰረተዉም ፍላጎቶች እና ዓላማዎች ላይ ነው፡፡
በመንስኤዎች፣ ተጽእኖዎች፣ እና ዓላማዎች መካከል ያለውን የጋራ ቁርኝት በተመለከተ መንስኤዎች እና ተፅእኖዎች ከሰዎች ፍላጎት ጋር ይበልጥ የተገናኙ ቢሆኑም በብዛት ከመለኮታዊ እና ከሰብአዊ ፍጡሮች ጋር የተያያዙ ናቸው፡፡ አል-ሻጢቢ መሰረታዊ መርሆዎች እና ደንቦችን ያቋቋመው ከእሱ ዓላማ-ተኮር

አስተሳሰብ ላይ በመመስረት ነዉ፡፡ ለምሳሌ ሕግ ሰጪው በወሳኝ ምክንያቶች ጉዳይ ላይ ውጤታቸዉ በዉስጡ ባሉት ሁኔታ ነዉ የሚወስነዉ፡፡ ሰብዓዊ ፍጡሮች ላስከተሏቸዉ ውጤት ሳይሆን በችግሩ ምክንያት ብቻ ነዉ ተጠያቂ የሚሆኑት፡፡ ለተጽዕኖና ለተፈጠረው ምክንያት እንዲሁም በእነሱ እና በችግሮቻቸው መካከል ላለው ግንኙነት ኃላፊነት የሚወስደዉ ፈጣሪ ነዉ፡፡

አል-ሻጢቢ ግለሰቦች ስለ ውጤቶችም እንዲጨነቁ የሚያበረታቱ ጽሑፎችን በማካተት ምክንያቶችን በግንዛቤ እንዲታዩ እንድህ ይላል፡ "...አንድ ሰዉ አንድን ሀሳብ ድርጊቶቹ በሚያስከትሉት የመጨረሻዉ ውጤት የሚያስብ ከሆነ፣ ይሄ ሰዉ ተግባሩን ሳይፈፅም በፊት እንዲቆጠብ ይገደዳል(እያቀደ ስለ ሆነ)..."፡፡ ስለዚህ፣ የሰዎች ፍላጎቶች እና መለኮታዊ አላማዎችን የሚያገለግሉ ነገራቶችን መፈለግ እና መመኘት፣ እንዲሁም ማንኛውም አደጋን የሚያስከትሉ ጉዳዮች መታረም እና መወገድ አለባቸዉ፡፡

በአል-ሻጢቢ ንድፈ-ሀሳብ ዉስጥ መሰረታዊ ጉዳዮች

በአንዳንድ የዓላማዎች ንድፈ-ሐሳብ የተወሰኑ መሰረታዊ ገፅታዎች ላይ ሲያተኩር፣ አል-ሻጢቢ ሕጉ ሙሉ በሙሉ ለምክንያት (ተአሊል) ተጠያቂ መሆኑን ያመለክታል፡፡ ይሄ ሃሳብ የሚያሳየዉ ሁሉም ጉዳዮች መረዳት ያለባቸዉ ለሰብአዊ ፍጡር ለሚያበረክቱት አስተዋፅኦ ወይም ለሚያሟሉት ፍላጎት አንጻር እንዲሁም ለሚፈጥሩት አጋጣሚዎች የሚለዉን ነዉ፡፡ እሱ አሁንም እያለ ያለዉ ሁሉም የሕግ ድንጋጌዎች የተደነገጉት ለሰዎች ጥቅም ሲባል መሆናቸውን በመግለጽ ነው፤ በዝህ (በምክንያት) ጉዳይ ላይ የእርሱን አቋም ለማብራራት፣ ከጉምሩክና ከዕለታዊ ልውውጦች ጋር በተያያዙ ውሳኔዎችና ድንጋጌዎች መካከል የነበረውን እና ለአምልኮ ድርጊቶች የተተገበሩ ውሳኔዎች ጋር የተያያዘዉን ልዩነት ገልጧል፡፡
ለህጋዊ ደንቦች የመጀመሪያው አቀራረብ በዳይ ማንበብ የሚደገፍ ሲሆን ይሄ የሚያሳየዉ የሕግ ሰጪው ዓላማ የሰው ፍላጎቶችን ጠብቆ ማቆየት እንደሆነ ነው፡፡ በመሠረታዊ ምክንያት (ተአሊል) ጉዳይ ላይ የአል-ሻጢቢ አጠቃላይ አቅጣጫ የሚቃለለዉ ሰዉየዉ የሚያምነዉ የኢስላም ሕግ አተረጓጎም ትክክለኛነት በሰብአዊ ፍላጎቶች አሳሳቢነት አኳያ የሚታይ መሆኑን በመግለጽ ነው፡፡ አል-ሻጢቢና አብዛኛዎቹ የማሊኪ አስተሳሰብ አራማጆች ሊረዱት የሚገባው የእስልምና የአምልኮ ድርጊቶች ህግጋት ጋር የተያያዘ መሠረት ግልፅ ካልሆኑ

ድንጋጌዎች መራቅ ነዉ፡፡ አል-ሻጢቢ የማይክደዉ ሃቅ አጠቃላይ በኢስላም ውስጥ የተለያዩ የአምልኮ ዓይነቶች ምክንያቶችና አላማዎች መጀመሪያ የተፃፉበት ጽሑፎች ውስጥ መሆናቸዉን ነዉ፡፡ ያም ሆኖ ግን እንደነዚህ ያሉት ገለጻዎች ዝርዝራቸው ግልጽ ሳይሆኑ ይቀራሉ፡፡ ያጠቃለለዉም የአምልኮ ክብደት ወይም የበላይነት እና የተለያዩ መገለጫዎቹን አጠቃለዉ ወደ ፍላጎት-ተኮር ልማድ ምክንያት አይጠጋም፡፡

አል-ሻጠቢ እንዲህ ብሎ ነዉ የጻፈዉ፡ "በዕለታዊ ልውውጦች እና ጉምሩክ እንዲሁም ለአምልኮ መስፈርት የሚያገለግሉ በርካታ ስርዓቶች፣ የታወቀ አላማ አላቸዉ፣ይኻዉም የተለያዩ የሰው ፍላጎቶችን ለመቆጣጠር ሲሆን ምክንያቱም እነዚህ ጉዳዮች ለተለያዩ ትርጓሜዎች ክፍት ከሆኑ፣ሳይገለጡ ይቀሩና ላለመግባባቶች እና መከፋፈሎች መንስኤ ይሆናሉ ማለት ነው። እንዲህ ያሉት ዝርዝር መግለጫዎችና መስፈርቶች ሕግ አውጪዎችን ህጋዊ ውሳኔ ላይ ለማድረስ ወደ ነፃ እና ተጨባጭ ማስረጃ ይመራሉ፡፡ ትክክለኛ ትርጉም፣ ኮድ አሰጣጥ እና ዝርዝር መግለጫ የሚታወቁ ጥቅማ ጥቅም ናቸው፡፡

እንደ እርሱ ገለፃ ኢስሊማዊ ህግ የተገኘዉ በሁለቱም ማለትም ዉስንና ሁለንተናዊ ገፅታ እንዲሁም በአጠቃላይ ፍላጎት የሚገለገል "እያንዳንዱ ሰብዓዊ ፍጡር ለአንድ የተወሰነ ህግ ተጠያቂ ይሆናል..."የሚል ነዉ፡፡ በአል-ጋዛሊ እንደተነገረው" "እያንዳንዱ ድንጋጌ ተያያዥ ጥበብ ያለዉና ለሰው ልጅ ደግነት እና ፍፁም በረከት የያዘ ነዉ "ማለት ነው፡፡ Ta-il በመሰረታዊ የህግ እዉቀት ረገድ መከተል ያለባቸው የራሱ ዘዴዎች እና ህጎች ይኖሩታል፡፡ በግለሰብ ተአሊልን በግለሰብ ምርጫ ወይም ግምት ወይም ስልጣን ለራሱ አስተያየት መስጠትና ከአምላክ ሕግ ጋር ያሉ ጉዳዮች በሚንፀባረቁበት ጊዜ ቅጥፈቶች ናቸው፡፡

በመሰረታዊ ምክንያት(ተአሊል) ዉስጥ የተሳተፉ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሃቦች መሰረት ያደረጉት ውስጣቸውንና በማይታይ፣ክርክር በሌለበት ሲሆን፣ያልተለመዱ(ባዕድ) አተረጓጐሞችን እንደ ህጉ መሰረቶችና ዓላማዎች አኳያ በተረዱት መሰረት ነዉ፡፡ በሌላ በኩል ታዋቂ ምሁራን እና የነገረ-መለኮት ምሁራኑ የተአሊል የመጠቀምን ትክክለኛነት ውድቅ አድርገዋል እናም አጠያያቂ የሆኑ ቃላትን(ሎጂክ) ተጠቅመዋል፡፡ አል-ሻጢቢ አል-ራዚን ብቻውን ነዉ ተአሊልን ሙሉ በሙሉ ውድቅ እንዳረገበት የሚያወቀዉ፤ ነገር ግን ኢብኑ ሀዝምም ሌላዉ ቀንደኛ ተቃዋሚ ነበር፡፡

የመለኮታዊ መመሪያዎች መሰረት የሰዎች ፍላጎቶችን መጠበቅ ሲሆን ይህም በእስልምና ሕግ ዉስጥ የተገነባ ነው። መረዳት በጣም አስፈላጊ የሆነ ነገር የትኞቹ ህጋዊ የፍርድ ጥያቄዎች ናቸዉ ከፈጣሪ ድርጊት ጋር የተያያዙ እና በመለኮታዊ ትእዛዝ የወረዱ የሚል ነዉ፡፡ አሁንም እንደገና የሚናየዉ ነገር የሕጋዊ ድንጋጌዎችን መሰረቶችና ሰፊ አላማዎችን የመለየት ሂደት ከተወሰኑ ስልቶች፣ ገደቦችና መስፈርት ጋር የተያያዘ መሆኑን ነዉ፡፡ ሁሉም በተገቢው ይገለፃሉ የመፅሓፎች ክፍሎች ሲሆኑ ሃዲስ ዉስጥ የተተገበሩትን የህግ መሠረቶችን አገባቦች እንዲረዱ መሠረት ያደረገ እና በቁርዓንና በሱና የተተገበሩትን የህግ ድንጋጌዎችና ገለፃዎችን የሚያብራራ ነዉ፡፡
ቁሳዊ እና መንፈሳዊ ጥቅሞችን ስንጠቀም የእስልምናን ህግጋት እና ዓላማዎቹን በሚያከብር ጊዜ እና ሰፋ ያሉ ጥቅማጥቅሞችን እና ጉዳትን ደግሞ ማሳነስ በሚቻልበት መልኩ መሆን አለበት፡፡ ኢስላም ሁሉንም የጥናትና ምርምር ዘዴዎችን እና ፈጣሪ የተቻረንን የእውቀት ጥበብ በመጠቀም የህግ አንቀጾችን ወደ መፈተሽና ያነሳሳል፡፡ እንግዲህ፣ በ አንድ አስተማማኝ ማስረጃ ላይ መድረሳችን ቢረጋገጥ፣ልንቀበለዉ እንችላለን፣አልያም በዚህ ጉዳይ ላይ ወደ ለፈጣሪ ጥበብ እንገዛለን፡፡
የሙስሊም ምሁራን ጥቅምና ጉዳት ሲያጠኑ ሁለቱንም ዓለም እና ቀጣዩ ጊዜያትን ከግምት ዉስጥ ያስገባሉ፡፡ ስለ ጥቅምና ጉዳት በሙስሊም ምሁራን የሚነገረዉ ጽንሰ-ሐሳብ ሌላ-አለማዊ ጥቅሞችን፣ ጉዳዮቻቸውን እና እንዴትስ እንደሚገኙ፤ ሌላ-አለማዊ ጉዳቶችን መነሻዎቻቸው እና እንዴት እንደሚገሰጡ፤ ምድራዊ ጥቅሞች፣ መንስኤዎቻቸው እና እንዴት እንደሚገኙ የሚለዉን ያካትታል፡፡ ምድራዊ የጉዳት ዓይነቶች፣ መንስኤያቸው እና እንዴት እንደሚገኙ የሚለዉን ያካትታል፡፡ አል-ሻጢቢ ህይወትን ለመጣፋት ሳይሆን ለመደገፍ እና ለማንከባከብ እውነተኛ ፍላጎቶች ያሳያል፡፡. ሕጉ በተለያዩ የጥቅም ዓይነቶች ከመደሰት አንጻር ገደቦች እና እገዳዎችን አስቀምጧል፤ ምክንያቱም ሰዎች ከተመሳሳይ ጥቅም ጋር የተያያዙ አንዳንድ ጉዳቶችን የሚያስከትሉ ጥቅሞችን ለማግኘት ይሞክራሉ ወይም እነዚያ ጉዳቶች ሌሎች የተሻሉ ጥቅሞችን እንዲተዉ ሊያደርጉት ይችላሉ፡፡
በጥቅምና ጉዳት መካከል ድግግሞሽ ሊገኝበት ይችላል፤ምክንያቱም በአንድ ድርጊት በአንድ በኩል የጥቅም ምንጭ እና በሌላ ደግሞ የጉዳት ምክንያት ወይም ምንጭ ሊሆን ይችላል፡፡ ስለዚህ፣ ሰዎች የሚመሩበት እና የሚያከብሩት ወይም በስልጣኑ ስር ራሳቸውን ያሚያስቀምጡ ሕግ ያስፈልጋል፡፡ ይህ 'ሁሉን አቀፍ' ፍላጎት ነው።

የእስልምና ሕግም የሁሉንም ፍላጎት በሁሉም ደረጃዎች ለማስጠበቅ ይጠራል፤ እና ምንም አይነት ነገር አይዘነጋም፣ ትልቅም ሆነ ትንሽ፣ በ የጥቅማጥቅም እና ጉዳት እንፃር፡፡ የተወሰኑ ፍላጎቶች 'ማጤን' ሰብዓዊ ፍጡራን እውነተኛ ፍላጎትን መጠበቅ እና በተወሰኑ ሁኔታችና ግለሰቦች ላይ ብቻ ተግባራዊ የሚሆን ነዉ፡፡ አል-ሻጢቢ የተለያዩ የፍላጎት አይነቶችን እና ማንኛውም ተገቢ የሆነ ሙግት በመፍታትን በተመለከተ በእስላማዊ ህግ ዉስጥ የተሻለ ህጋዊ አካሄድን ገበደንብ የገለጠና የተነተነ መሆኑ ነዉ፡፡

የሙስሊም ምሁራን የሚስማሙበት ነገር እስላማዊ ህግ መሰረታዊ አስፈላጊ ነገሮችን፣ ፍላጎቶችንና ሽጌጦች የሚጠብቅ ሲሆን በጣም አስፈላጊ የሆኑትና መጠበቅ ያለባቸዉ ነገሮች ሃይማኖት፣ የሰው ሕይወት፣ የማመዛዘን ችሎታ፣ዘር፣ እና ቁሳዊ ብልጽግና ናቸዉ፡፡" አሁንም ያለ ስምምነት«ምንም ቢሆን እነዚህን አምስት አስፈላጊ ነገሮችን ለማቆየት አስተዋጽኦ የሚያደርግ ነገር ጥቅም ነዉ፤ እና ሁሉም እነዚህን ጥቅሞች እንዲተዋቸው የሚያደርጉ ነገሮች ጉዳትን ያስከትላሉ፤ መከላከሉ ጥቅም ቢሆንም፡፡"

አሁን ያለ አጠቃላይ ጥያቄ የሰው ልጅ የማሰብ ችሎታ አንድን ድርጊት መልካም ሥራ ወይም የተመሰገነ ወይም ክፉ እና የተወገዘ መሆኑን ሊገመግም የሚችልበት ሁኔታ ወይም ይሄ የሚወሰነዉ በግልጽ በሚታወቁ የህግ መግለጫዎች መሰረት ብቻ ነው የሚል ነዉ፡፡ ይህ ተመሳሳይ ጥያቄ በስነ-መለኮት እና በመሠረታዊ የህግ መርሆዎች ላይ ልክ እንደ የ«ማሳመርና ማጠልሻት» ጥያቄና የአል-ሻጢቢ በዚህ ጥያቄ ላይ በአሻእሪዎች አመለካከት ተጽእኖ ስር እንደ ወደቀ አይነት ነገር ነዉ፡፡ እሱም እንዲህ ብሏል፡ "ህጋዊ ጥያቄዎችን በተመለከተ ጽሑፋዊ እና አሳማኝ ማስረጃዎች ከሕግ ጥያቄዎች ጋር በጋራ ስምምነት ላይ ከደረሱ፣ ከአሳማኝ ማስረጃዎች ይልቅ ጽሑፋዊ ማስረጃ ቅድሚያ ሊሰጠዉ ይገባል፡፡ ምክንያቱም ሁኔታዎች ጽሑፋዊ ማስረጃ በሌለበት ደረጃ ላይ ብቻ ነው የሚያገለግሉ፡፡ እንደ "አሻእራዎች እይታ" ምክንያት ነገራቶችን መልካም ወይም መጥፎ በማለት በፍርድ አይሰጥም "ወይም የሁለቱ ጥቅሞች ወይም ጎጂ ምንጮች ብሎም እንደዚያዉ፡፡

የአሻእራ እይታ (ተቃራኒ) ሌሎች ሁለት ጽንሰ-ሐሳቦች ናቸው፡- ሙኡተዝላዎችና እና ማቱሪዶች፡፡ እንደ ሙኡተዝላዎች እይታ መልካምነት እና ክፋት በምክንያታዊነት የተዘረዘሩ ባህሪያት፣ ድርጊቶች እና ስህተቶች በትክክል ሕጋዊ ድንጋጌዎች የሚያሳወቃቸዉ ጥቅሞች ወይም ጎጂ ነገሮች ናቸዉ፡፡ ሙኡተዝላዎች አሁንም ርቆ ለመጠየቅ የሄዱት ያለ ህጋዊ ዳኝነት ስሜታዊ የሆኑ የሰው ልጆች

በማሰብ ምክንያት ብቻ ለፈጣሪ ተጠያቂ የሚሆኑት ሁኔታ አለ ይላሉ፡፡ ልክ ሕጋዊ ድንጋጌዎች በመለኮታዊ መልእክቶች እንደሚረጋገጡ ሁሉ በሰዉ ልጅ የማሰብ ችሎታም ሊረጋገጡ ይችላሉ፡፡ ነገር ግን ከሙኡተዝላዎች ንድፈ-ሐሳብ በተቃራኒ፣ የአሻእሪ ንድፈ-ሐሳብ ነዉ መቆየት እና መስፋፋት የቻለዉ፡፡
ለነገሮች እና ለድርጊቶች የምንሰጠው ጥቅምና ጉዳት የሚከተለው የመለኮታዊ ህግ መገለጥ ፍሬ፣ እና ከመገለጡ በፊት ተዛማጅ ድንጋጌዎች ወይም ህግጋት ተወስደዋል፤ ምንም የጥቅምም ሆነ ጉዳት ጽንሰ-ሐሳብ አልነበረም የሚለዉን ድምዳሜ ያሳያል፡፡ ቁርአን የሚያሳውቀን ነገር መልካም እና ጤናማ ነገራቶችን በህጋዊነት ጎጂን ደግሞ በህገ-ወጥነት ማወጁን ነዉ፡፡ በእስልምና የመጀመሪያ ቀናት፣ ቁርአን ያተኮረው ሰሚዎቹን በእውነት እና በትክክል እንዲሰሩና ከተጻራሪ ልማድ እንዲርቁ ትዕዛዝ በመበስጠት ይኖሩበት የነበረዉን ውሸት በማዉገዝ ነዉ፡፡ 'ጥሩነት' እና 'ክፋት' በምክንያታዊነት የሚታወቁ ውስጣዊ የተፈጥሮ እና ድርጊቶች ባህሪያት መሆናቸዉን ውድቅ ያደረጉ አሻእሮች የተገፋፉት ከሙኡተዝላዎች ጋር ከረዥም ጊዜ ጀምሮ በነበረና የቀጠለ እሰጣ ገባ የተነሳ ነዉ፡፡ ክርክሮች እንደሚያመለክቱ ምክንያታዊነት በነቢያት እና በማይካድ እውነት ወደ ማመን ያመራል፡፡ ምክንያታዊነት የእስልምና ሕግ ሰብአዊ ፍጡርን ፍጹም ጠቃሚና ፍላጎታቸዉን በላቀ አኳሆን ይጠብቃል የሚለዉን ለማመን ያስችላል፡፡ የጥቅሞች እና ጎጂ ነገራቶች መንስኤ በሰዉ የማሰብ ችሎታ ይገለጣል ለሚለዉ ማረጋገጫ ሰዎች ስለ ነገሮች ያላቸው ግንዛቤ ፍጹማዊ ወይም ምሉእ ነዉ ማለት አይደለም፡፡ በተቃራኒው የሰው ልጅ የማሰብ ችሎታ አንዳንድ ነገሮችን በመገንዘብ እና ሌሎችን ደግሞ የማይገነዘብ መሆኑ ነው፡፡
አል-ሻጢቢ በተደጋጋሚ የተናገሩት ነገር ጥቅሞችን እና ጉዳትዎችን ከማወቅ አንፃር የአእምሮ ችሎታ ብቃት ማነስ ሲሆን "የተሳሳቱ ሰዎች ይቅር የሚባሉና ማስጠንቀቂያም የሚሰጣቸዉ እንዲሁም ፈጣሪ ነቢያትን የላከባቸዉ ናቸዉ"፡፡ ሰዎች ምንም ጥሩ የማሳብ ችሎታ ያላቸው ቢሆኑም በመሠረታዊ ደረጃ ላይ ያላቸውን ቁርጠኝነት ለማጠናከር እና ፍላጎቶች እና ጉዳትን ለማስወገድ ጠንካራ የኃይማኖት መነቃቂያ ይፈልጋሉ፡፡ ስለዚህ የሃይማኖት ጥበቃ በእስልምና ሕግ ውስጥ ከፍተኛ ትኩረት የተሰጠዉ ፍጆታ ነዉ፡፡
በሚከተሉት ቦታዎች ላይ፣ ፍላጎትን ለመገምገም ምክንያት ጥቅም ላይ ሊውል ይችላል፡፡ በፍላጎት ላይ የተመሠረተ ጽሑፋዊ አተረጓጎም በብዙ የኢስላም ህግጋት ምሁራን መካከል በደንብ የተገነባ ሲሆን ምክንያት ደግሞ አንድ ጽሑፉ

የሚጫወተዉን ሚና ለመለየት የሚያስችል ፍላጎት ታሳቢ ያደረገ ነው፡፡ የዚህ ልማድ ምሳሌዎች ስለ ኢስላማዊ የፍትህ ስርዓቶች ቁጥር ስፍር የሌላቸው እና ከቁርአንና ሱና የተወሰዱ ናቸዉ፡፡ ስለ ጥሩ እና መጥፎ የለውጥ እና ጉዳት ምንጮችን በገለልተኛ ግምገማ በመፈተሽ መለወጥ እና ምን ማድረግ እንዳለባቸው አግባብ ባላቸው የህግ ድንጋጌዎች ያሳያሉ፡፡ የማያቋርጥ ተደራራቢ እና ከተጠቂ እና ጉዳት ምንጮች የመካከል ክስተት የማያቋርጥ ፉክክርና ግጭትን ይፈጥራል፡፡ አል-ሻጢቢ ለበርካታ ሁኔታዎች የታላቅ ተፈላጊነት ህግ ያዘጋጀ ሲሆን የሰዎች ፍላጎት ለተለያዩ ጉዳዮች ቅድሚያ መስጠት ላይ የፍላጎት ግጭት ይኖራል፡፡

"የእስልምና ህጋዊ ፖሊሲ" በዋነኝነት የሚመሰረተው ያልተገደቡ ፍላጎቶችን መጠበቅ ላይ ነዉ፡፡ ያልተገደቡ ፍላጎቶች ዙሪያ የሚዘረጋ ከመጠን ጭማሪና ከሙስሊሙ ህዝብ ቁጥር እየጨመረና እያደገ መሄድ ጋር ይገኛል፡፡ የእስልምና ሕግ ምሁራን በሕጉ እና በአላማው በመምራት እያንዳንዱን ፍላጎት በእራሱ ቦታ ማስቀመጥ አለባቸዉ፡፡ የሙስሊም ህዝብን ጥቅም ለመጠበቅ ይሄ ተገቢና ትክክለኛ መንገድ ነው፡፡

ቁርኣን በአረብኛ ስለ ወረደ የሕጉ ከፍተኛ ዓላማዎች በዚህ በአረብኛ ቋንቋ መሠረት መታየት አለባቸዉ፡፡ የአል-ሻጢቢ ፁሁፎች የያዙት በተደጋጋሚ የተረጋገጡ የዓረብኛ ቋንቋን ገደቦች እና ደንቦችን የመከተል እና የማክበር አስፈላጊነት ሲሆን ከፁሁፉ በስተጀርባ ያለውን የእስላማዊ ህጋዊ ጽሑፎች ዓላማዎችንም መረዳት ይቻላል፡፡ እርሱም እንዳለ "የአረብኛ ቋንቋ/ልሳን ... ከፍተኛውን የሕግ አውጪዎች ዓላማዎች ይተረጉሟል፡፡"

አል-ሻጢቢ በተግባራዊ ጉዳዮች ዙሪያ የተለያዩ የሕግ ድንጋጌዎች ላይ በመወያየት የህግ ስርዓቶች መካከል ያለውን ግንኙነት ልብ በማለት በተለይም በሚመከረው እና በግዴታዎች መካከል ያለውን ግንኙነት እንዲሁም የማይፈለግ እና የተከለከለዉን በሰፊዉ ገልጿዋል፡፡ እሱ አምስቱ አስፈላጊ ነገሮች ጋር የሚጣጣሙ ዋና ዓላማዎችን አካቷል፡፡ ሁለተኛዎቹ ዓላማዎች ግን በተቃራኒው የሰው ፍላጎቶችና ዝንባሌዎች ጋር ተዛምደዉ የሚታዩ እና ሰብአዊ ፍላጎቶችን በግዴታዎች እና ሽልማቶች የሚጠቃልሉ ናቸዉ፡፡

በጥልቀት ማንበብ፣ ለአል-ሻጢቢ በጣም የሆኑ የሕጉን ዓላማዎች ለመለየት ከሚረዱ መሠረታዊ መሳሪያዎች አንዱ ነዉ፡፡ እሱ ያወጀዉ ነገር የፍርድ ሂደቶች ትክክለኛነት በእርግጠኝነት በተረጋገጠ ማስረጃ መሆን አለበት የሚል ሲሆን ማስረጃ እንደ "ግላዊ ንባብ" ውስጥ ሊገኝ ይችላል ነው። ምክንያቱም የኢስላማዊ

ህግ አጠቃላይ ሁናቴዎች የሚመሰረቱት በነጠላ ማስረጃ ላይ ሳይሆን በዛ ባሉ ነገራቶች ላይ ለዉ፡፡ *አል-ሚፈቃት* ከተሰነዉ መፅኃፉ የመጀመሪያ ገፆች ላይ፣ አል-ሻጢቢ በጥልቀት ማንበብን ከህግ አላማዎች አቆራኝቷል፡፡ ሁሉም የቁርኣንና ሱና አላማዎች ህግን እና ድንጋጌዎቹን ካስገኛቸዉ መሰረት ጋር በማገናኘት እንደ ማስረጃነት፤ማስረጃዎቹ ደግሞ የኢስልምናን ህግና ሂደት መሰረት በማድረግ የሰዎችን ፍላጎት ከማስጠበቅ አንፃር የተብራራ ነዉ፡፡

አል-ሻጢቢ ጥናቱን የጀመረዉ ለቁርኣንና ሱና ማረጋገጫዎችን የሚደግፍ ማስረጃ ለማግኘት ሲሆን ማስረጃዉም ከመጀመሪያ እስከ መጨረሻ አብዝቶ በማንበብ ላይ ነዉ የሚያተኩረዉ፡፡ እሱም ያሳየዉ ነገር አብዝተዉ አዲስ ነገር ለማወቅ ትኩረት ሰጥቶዉ ማንበብ የሕጉን ዓላማዎች ለማረጋገጥ በጣም ወሳኙ መንገድ መሆኑን ነዉ፡፡ ምክንያቱም የሕግ አመንጭዉ ዓላማ እነዚህን ዋነኛና የመጀመሪያ ድንጋጌዎችን ወይም ህግጋቶችን ለመጠበቅበ ነው፡፡ እሱ የፃፈዉ ‹ህግን በደንብ በማንበብና በአጠቃላይና በዉስን ጉዳዮች ላይ የተፃፉትን ፁሁፎች በመገምገም ከውጫዊ ዝርዝሮቹ ወይም ከተወሰኑ ጉዳዮች ይልቅ ዉስጡን(የህጉን ህይወት መፈተሽ) አብጠርጥሮ ማወቅ ያስፈልጋል የሚለዉን ነዉ፡፡

ለአል-ሻጢቢ፣ የህጉን አላማዎች ለማረጋገጥ አዋጭዉ መንገድ በአዲስ መልክ ማስተማር ነው፡፡ እነዚህ በዒላማው አማካኝነት በግልጽ በትምህርት መልክ የተሰጡ አላማዎች የኢስላማዊ ሕግ ዋናዎቹ እና ሁሉ-አቀፍና ናቸው፡፡ እናም አብዛኛዎቹ የአል-ሻጢቢ ውይይቶች የሚሽከረከሩትም/ የሚያጠነጥኑትም በነዚህ ላይ ነው፡፡ አዲስ ነገር ማሳወቅ በአብዛኛዎቹ ማጠቃለያዎች ላይ የአል-ሻጢቢን የህግ የአላማዎች ከማስረዳት አንፃር ከፍተኛ ሚና ይጫወታል።

አጠቃላይ የአል-ሻጢቢ ንድፈ-ሀሳብ ግምገማ

አል-ሻጢቢ ለመሰረታዊ የህግ ድንጋጌዎች እና ለህግ አላማዎች ጥናት እንዲሁም ለአላማዉ ንድፈ-ሀሳቦች ግንባታ ዋነኛውን አስተዋፅኦ አድርጓል። እሱ የተጠቀመዉ ከቀደምቶቹ ሲሆን፤ ግምቶቻቸዉንና ድምዳሜዎቻቸዉን ነዉ የወሰደዉ፡፡ ሰዉየዉ ለሰብአዊ ፍላጎቶች ክፍፍል የሌሎችን ዕውነተኛ ተፅእኖ ስር የወደቀ ሲሆን ዉስንነት ቢኖርባቸዉም ፍላጎቶችን በሶስቱ 'አስፈላጊ ነገሮች'፣ 'ግዴታዎች' እና 'ሽጌጦዎች' በማለት አምስት አስፈላጊ የሆኑትን ምድቦች አስቀምጧል፡፡ አል-ሻጢቢ በአል-ጁዋይኒ፣በአል-ጋዛሊ፣እና በማሊኪ የሰዎች ፍላጎት ትምህርት ክፍል፤

በማስታረቅ፤ፍላጎት-ተኮር ማስታረቅ እና ለኢስላማዊዉ ፁሁፎች ፍላጎት-ተኮር ትርጓሜ ተፅዕኖ ስር በእጅጉ ወድወቋል፡፡ የአስተምሮት ክፍሉም በጣም የሚያተኮረዉ የሕግ ሰጪውን ዓላማ ለማሳወቅና መገንባት ላይ ነው።

አል-ሻጢቢ የሕጉን ዓላማዎች ጎላ አድርገው ሲገልጹ፣ እንዲታወቁ ሆኑ፤ ከእንግዲህ ወዲህ ችላ የማይባሉ፣ የማይረሱ ወይም የተዋረዱ አይሆኑም፡፡ ለሕጉ የላቀ ዓላማ ላይ ትኩረት አድርጎ በኢስላማዊ የህግ አላማዎች ላይ ታላቅ መስፋፋትን ጀምሮ ነበር፡፡ የእዉነታዎች (መቃስድ) ምልክቶች ወይም ገጽታ ጭብጥ የሕጉ ዓላማዎች በእዉቀት-ተኮር ገለልተኛ ምክንያታዊነት እንዲያያዙ ሲያነሳ በአብዛኛዎቹ የአል-ሻጢቢ ጽሁፎቹ ውስጥ ይገኛሉ፡፡
የአል-ሻጢቢ ኢላማ ለሰብአዊ ግቦች ያደረገዉ ትኩረት የሚያሳየዉ ሌላ የራሱን ጽንሰ-ሐሳብ የሚደግፈው የእሱ መነሻ እና ፈጠራ ገጽ ያሳያል፡፡ የእሱ ለህግ ሰጪው ዓላማ የነበረው አሳሳቢ ጉዳይ ስለ ሰብዓዊ ዓላማዎች ውይይት እንዲቋረጥ አድርጎታል፡፡ እሱ የገለጠዉ ነገር እንዴት መለኮታዊ እና ሰብአዊ አላማዎችን አጣምሮ የሕግ አውጪዎችን ፈተና ላይ ተንተረሰዉ ለሰብአዊ ዓላማዎች አያያዝ ማዋል ይቻላል የሚለዉን ነዉ፡፡
የአል-ሻጢቢ ትንተና እንዴት የሕግ ሰጪ ከፍተኛ አላማዎች ሊታወቁ እንደሚችሉ የሚሉ በህግ እዉቀት መሰረት ትምህር ክፍል በአዲስ የተደመሩ ናቸዉ፡፡ እሱ ስለ ሰዉ ልጅ አላማዎች፤ የሕግ ሰጪ ከፍተኛ አላማዎች እና እነዚህ አላማዎች እንዴት እንደሚታወቁም ምክንያታዊ እና አጠቃላይ ደንቦችን በአግባቡ አዘጋጅቷል፡፡ አል-ሻጢቢ አሁንም ስለ እስላማዊ ሕግ ያለዉን ዕውቀት እና ገለልተኛ አተገባበር ወይም ምክንያታዊ ግምትን በተመለከተ ተፅዕኖ አሳድሯል፤ውሳኔዎቹን፣መመሪያ እና ዓላማዎቹን ለመቀበል ያለንን ችሎታ ጨምሮ፡፡

በኢስላማዊ ህግ ስርአት አል-ሻጣቢ ተዋቂ ባለስልጣን፣ወደ አላማዎችና ጥቅሞች የሚመራ መንገድ ወይም ፈለግ እና ወደ ቅዱስ ዓላማዎች እና ምሥጢሮች የሚያመላክት መመሪያ ሆኗል፡፡ አል-ሻጣቢ የሸሪኣን ድርሻና ደረጃ ከፍ በማድረግ የምክንያታዊ ግምት ደረጃንም አልቆታል፡፡

ማጠቃለያ

ተጨማሪ ጥናቶች በሸሪኣ እዉነታዎች

እዚህ የተመለከትናቸዉ ዋና ዋና ጉዳዮች ተጨማሪ ምርመራን ይጠይቃሉ፡፡ ተስፋ የሚደረገዉ የዕውቀት ጥማት ያላቸው ሁሉ በጠንካራ መንፈስ መሪነት ክፍተቱን የሚሞሉ መሆናቸዉንና እና አሳሳቢ የሆኑ ጉዳዮች ላይ የግልፀኝነትን ባህሪ የሚያለብሰን ይሆናል ፡፡ እንደዚህ ያሉ ዓላማዎች እንዴት እንደሚረጋገጡ መጠየቅ አለብን፡፡ የሕግ ድንጋጌዎች እንዴት እንደሚስፋፉ ተጨማሪ የማንበብ ስልት መከተል ይገባናል፡፡ የሻሪኣ እዉነታዎች ዝርዝር መሰረቶች ለማስፋትም ጉዳዩን እንደገና ማጤን ያስፈልገናል፡፡ የእስልምና ሕግ አስፈላጊነት <<አምሳያዎች>> በአምስቱ ውስጥ ብቻ የተገደበ ስለ መሆኑ በአሁኑ ጊዜ ተለይተው መታወቅ አለበት፡፡ "አላማዎች ላይ የተመሠረተ ግምት" ለማስቀመጥ መስፈርት ለማዘጋጀት መስራት እንችላለን እናም በእስልምና የሕግ ዓላማዎች ላይ ሰፋ ያለ ጥናት ለማከናወን ጥረት መደረግ አለበት፤ በተለይ በኢስላማዊ ህግ-ሰጪነት አኳያ፡፡

ደራሲው

አህመድ አል-ራሱኒ ሞሮኮ ራባጥ ከሚገኘዉ ሙህመድ አል-ከሚስ ዩኒቨርሲቲ በኢስላማዊ ጥናቶች የዶክቶሬት ድግሪ አላቸዉ፡፡ በሞሮኮ በፍትህ ምንስቴር ዉስጥ አገልግሏል፤የአል-ተጅዲድ ጋዜጣ ኤዲተር እና የሙስሊም ምሁራኖች ማህበር አባል ናቸዉ፡፡ ፕሮፌሰር ራይሱኒ በርካታ መጻሕፍት እና በአስተሳሰብ ላይ የጥናት ወረቀት በአረብኛ ጽፈዋል እናም አንዳንዶቹም ወደ ሌሎች ቋንቋዎች ተተርጉመዋል፡፡ በአሁኑ ወቅት በእዉቀት መሰረቶች እና የሻሪኣ እዉነቶች በመሐመድ አል-ኪምስ ዩኒቨርሲቲ በስነ-ጥበብ እና ሰብአዊነት የትምህርት ኮሌጅ ውስጥ ያስተምራል፡፡